

ANADOLU AĞIZLARINDA, GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN VE DİLEK-ŞART KİPİ 3. TEKLİK ŞAHİS ÇEKİMLERİNDE GÖRÜLEN /N/ SESİ VE KULLANILDIĞI BÖLGELER

Talat DİNAR*

Özet

Anadolu Ağızlarının, Türkçenin geçmişten günümüze gelen macerasında yazı dilinde kayda geçmemiş unsurları yaşatma ve sonraki nesillere aktarma hususunda çok önemli bir görev üstlendiği bilinmektedir. Anadolu Ağızlarında, Türkçe kelimelerin hem anlam zenginliği hem de yapısal farklılıkları nesilden nesile aktararak yaşatılmaktadır. Bu çalışmada, ağzların bu aktarım özelliğinin somut bir örneği olan ve Anadolu Ağızlarında sıklıkla karşılaşılan, görülen geçmiş zaman ve dilek-şart kipi 3. teklik şahıs çekimlerinde ortaya çıkan /n/ sesi ve kullanıldığı bölgeler incelenmeye çalışılmıştır. En az yüksek lisans seviyesinde yapılmış ağız çalışmalarının esas alındığı bu makalede 148 adet çalışma taranmış ve bu çalışmalarda ağırlıklı olarak 'ünsüz türemesi' şeklinde ifade edilen -n sesinin kaynağı, tespit edildiği bölgeler ve yaygınlığı üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın 3. bölümünde, -DI(n) ve -sA(n) yapılarının tespit edildiği her bölgeden birer örnek cümle yer almaktadır. Sonuç bölümünde -n sesinin türeme bir ses olmadığı ve özellikle görülen geçmiş zaman 3. teklik şahıs sonunda görülen -n sesinin Anadolu Ağızlarının tasnifinde kullanılabilir bir ölçüt olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Anadolu Ağızları, Görülen Geçmiş Zaman, Dilek-Şart Kipi, 3. Teklik Şahıs.

/N/ CONSONANT SOUND THAT IS SEEN IN SIMPLE PAST TENSE AND IN SUBJUNCTIVE MOOD THIRD PERSON SINGULAR CONJUGATIONS IN ANATOLIAN DIALECT AND REGIONS THAT IT IS USED

Abstract

Within Turkish Language's adventure throughout its history, it is well known that Anatolian Dialects undertake a very important task in the preservation and transfer of unrecorded elements to the following generations. In Anatolian Dialects, Turkish words' both wealth of meaning and structural differences have been being kept alive throughout generations. In this study, /n/ consonant that is often encountered in Anatolian Dialects, emerges in simple past tense and in subjunctive mood third person singular conjugations and regions that it is used have been studied. In this essay that based at least on the master's degree level of studies, 148 study scanned and -n consonant that is predominantly expressed as 'epenthesis of a consonant in these studies; its source, regions that it is detected and its prevalence is emphasized. In part 3 of our study there is one sample sentence from each region that -DI(n) and -sA(n) structures are detected. In the conclusion part, it is put forward that -n consonant is not an epenthesis consonant and especially the -n consonant that is found in the end of simple past tense third person singular is a criteria that can be used in the classification of Anatolian Dialects.

* Yrd. Doç. Dr.; Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, talatdinar@mynet.com.

Keywords: Anatolian Dialects, Simple Past Tense, Subjunctive Mood, Third Person Singular.

Giriş

11. yüzyıldan itibaren Orta Asya'dan gelen farklı Oğuz boylarının Anadolu sahasına girmeleriyle birlikte yeniden şekillenmeye başlayan Anadolu sahası, zaman içerisinde tamamen Türk yurdu hâline gelecektir. Oğuzların pek çok farklı kolunun göç ettiği bu yeni coğrafyaya “Oğuzlar dışında diğer bazı Türk kavimlerinin de geldiği bilinmektedir.”¹ Oğuzlar ve diğer Türk kavimlerinin nüfusunun hızla artmaya başladığı bu yeni coğrafya, yaşanan siyasal gelişmelerle bağlantılı olarak zaman içerisinde büyük göçlere ve karmaşalara da sahne olmuştur. Bu göçler ve karmaşalar gerek Oğuz boylarının kendi içerisinde gerekse Oğuz boylarının diğer Türk topluluklarıyla karışıp kaynaşmasını hızlandırmıştır. Bu karışmanın yanında Oğuz boylarının Osmanlı döneminde takibini zorlaştıran bir diğer mesele:

Anadolu'daki Oğuz boylarının bir süre sonra mensup buldukları boy adlarını bırakmaları ve XV. yüzyıldan bu yana Anadolu'daki yaşayış tarzları ile ilgili olarak, 'yerli reaya' 'Yörük' veya 'Türkmen' genel adları ile adlandırılmış olmalarıdır. Yörük ve Türkmen adları altındaki Oğuz unsurlarının ayrıca, boyların daha küçük dallarını oluşturan birçok 'oba'lara (cemaat) ayrıldıkları görülüyor. Bu cemaatler de artık gösterdikleri siyasi faaliyetlere, başlarında bulunan beylerin adlarına, sosyal meşguliyetlerine veya meslek ve zanaatlarına göre almış oldukları cemaat adları ile anılmaya başlamışlardır. Anadolu'daki Yörük ve Türkmen zümreleri arasında, bağlı buldukları boylar kesin olarak bilinmeyen yüzlerce cemaat vardır.²

İşte böyle bir macera neticesinde boy adlarının terk edilerek yavaş yavaş farklı adlandırmalarla anılmaya başlayan Oğuz boylarının ağız özelliklerinin takibi de bir hayli zorlaşmıştır. Belli bir boyun ağız - etnik yapı ilişkisinin tam olarak tespiti bugünkü şartlar içerisinde bir hayli zor görünmektedir. Bu konuda Gürer Gülsevin'in “Oğuz boylarının her birinin özgün ağız özelliklerini belirleyebilmek ise, bugün için çok zordur. Çünkü kendi boy adını kullanan, hatırlayan çok az insan kalmıştır. Boyların adını taşıyan bazı yer adları ilk aşamada hareket noktası olabilecek gibiyse de, bunun da kendi içinde birçok sorgulanacak yönü vardır.”³ tespiti dikkate değerdir.

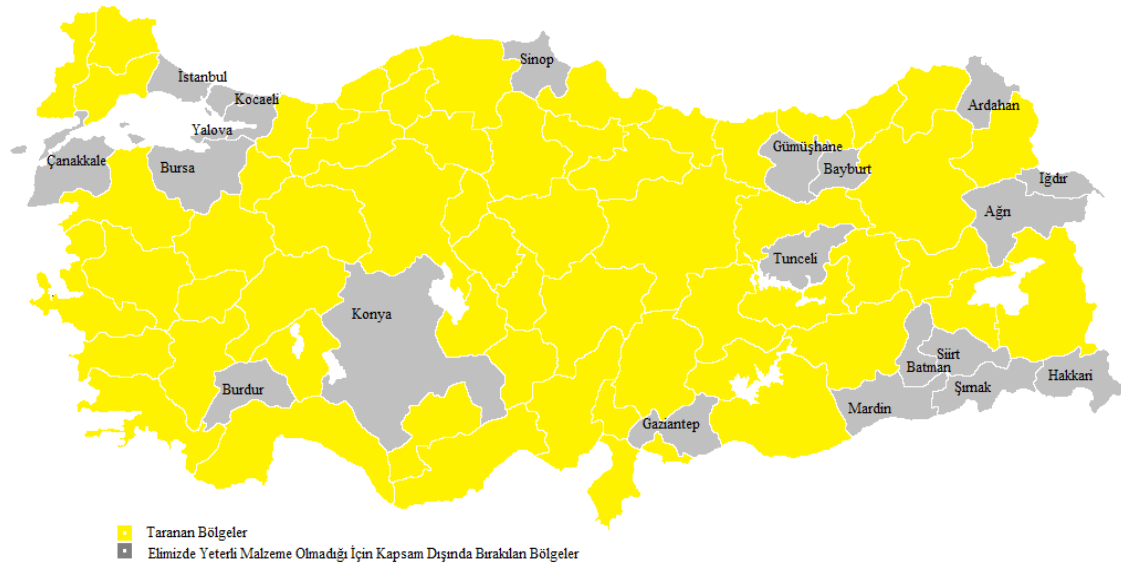
¹ Zeynep Korkmaz, “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişki Sorunu”, *TDAY-Belleten* 1971, s. 21.

² Zeynep Korkmaz, *agm.*, s. 23.

³ Gürer Gülsevin, “Anadolu Ağızlarında Etnik (Boysal) Özellikler ve Çepni Ağızları Üzerine”, *Turkish Studies*, 4(3), Spring 2009, s. 1077.

Anadolu Ağızlarının, geçmişten günümüze gelen süreç içerisinde yaşadığı gelişim ve değişime rağmen Oğuz boylarına ait pek çok dil özelliğini günümüze kadar aktardığı bilinmektedir. Bu doğrultuda Anadolu Ağızlarındaki belli ortaklıkları ve farklılıkları esas alan sınıflandırma çalışmalarının ağızların dağılımı ve gelişimi konusunda aydınlatıcı bilgiler vereceği muhakkaktır. Tabii ki yapılan bu tasniflerde kesin sınırlar çizmenin çok da kolay olmadığı göz ardı edilmemelidir. Biz de bu gerçekleri göz önünde bulundurarak eldeki malzemelerin de elverdiği ölçüde, Anadolu ağızlarında, görülen geçmiş zaman ve dilek - şart kipi⁴ 3. teklik şahıs sonunda görülen *-n* sesini esas alan bir sınıflandırma yapmaya çalıştık. En az yüksek lisans seviyesinde yapılmış ağız çalışmalarının esas alındığı bu makalede 148 adet çalışma taranmış ve bu çalışmalarda ağırlıklı olarak ‘*ünsüz türemesi*’ şeklinde ifade edilen *-n* sesinin tespit edildiği bölgeler ve yaygınlığı üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Özellikle görülen geçmiş zaman 3. teklik şahıs sonunda görülen *-n* sesinin Anadolu Ağızlarının tasnifinde kullanılabilecek bir ölçüt olduğu ortaya konulmuştur.

Harita⁵ 1: Taranan Bölgeler

⁴ Gramer kitaplarında yaygın olarak dilek-şart kipi terimi kullanıldığı için bu terim tercih edilmiştir. Ekin işlevleri ve adlandırmaları konusunda farklı görüşler için bk. Zeynep Korkmaz, “-sa/-se Dilek-Şart Kipi Eklerinde Bir Yapı Birliği Var mıdır?”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yay., Ankara 2005, C.1, s. 160-167., Gürer Gülsevin, “Türkçede -sA Şart Gerundiumu Üzerine”, *Türk Dili*, Sayı 467, (Kasım 1990), s. 276-279., Leyla Karahan, “-sa / -se Eki Hakkında”, *Türk Dili*, Sayı 516, (Aralık 1994), s. 471-474., Hayati Develi, “-sA Eki Nedir? Kip mi, Zarf-fiil Eki mi?”, *İlmî Araştırmalar I (Dil, Edebiyat ve Tarih İncelemeleri)*, İstanbul 1995, s. 91-94.

⁵ Çalışmada kullanılan Türkiye haritalarının işlenmemiş hali <http://www.tualimforum.com/cografya/115536-bos-turkiye-haritasi-turkiye-dilsiz-haritasi-bos-cizilmis-turkiye-haritasi.html> adresinden alınmıştır. ET. 11.04.2014.

Ekin Yapısı ve Ek Üzerine Düşünceler

-DI(n)

Tarihî Türk lehçeleri yazılı kaynaklarında karşılaşmadığımız görülen geçmiş zaman, hikâye birleşik zaman; dilek - şart kipi ve şart birleşik zaman 3. teklik şahıslarından sonra ortaya çıkan -n (bazı bölgelerde -ñ) sesi Anadolu ağızlarında – özellikle görülen geçmiş zaman ve hikâye birleşik zaman çekimlerinin 3. şahıslarından sonra - sıklıkla duyabileceğimiz bir sestir. Kıymı gècesi bõle *olurdun* (Muğla/Milas/Kapıkırı K., MUĞ.A, I/42-11, s. 262), benim bi ğarı *yörüğüdün*, o *öldün* burâyı aldım (Afyonkarahisar/Sinanpaşa/Çatkuyu K., SA, II.3/33, s. 255); allah nê *vêdiysen* yirüçēdik (Manisa/Sarıgöl/Yeşiltepe K., 27/20, SAR.YA, s. 481), hindi ölunu *evereceğossan* kōye gitmek diyi ğadınnar (Aydın/Söke/Sofular K., ÇA, I-76/55, s. 389), unnā beni *bakmazsan* ben de unnara herşey dēcen (Denizli/Acıpayam/Darıveren Kas., AÇİA, 1/27, s. 148) örneklerinde görüldüğü üzere başlangıçta görülen geçmiş zaman, hikâye birleşik zaman; şart birleşik zaman veya dilek - şart kipinin 2. şahsında çekimlenmiş izlenimi uyandıran fiil çekimlerinin aslında 3. şahsı ifade ettikleri açıktır. Bu yapı üzerine pek çok araştırmacı fikir beyan etmiştir. Ağırlıklı olarak ünsüz türemesi şeklinde değerlendirilen yapı hakkında yapılan tespitlere kısaca bakmaya çalışalım.

Leyla Karahan, “Türkçede Bazı Ek ve Edatlarda “-n” Morfemi İle Ortaya Çıkan Varyantlaşma” adlı makalesinde “Görülen geçmiş zaman kipinin teklik 3. şahsı, Türkçenin her döneminde -DI eki ile karşılanmıştır. Anadolu’nun bazı yörelerinde bu ek, teklik 3. şahıslarda bir -n morfemi ile genişletilmektedir. Aynı yörelerde ekin -n’li ve -n’siz şekilleri aynı işlevle kullanılır, -n’li genişlemeler, Orta, Güney ve Batı Anadolu ağızlarında görülür.”⁶ tespitinde bulunmuştur. Leyla Karahan bir başka çalışmasında konuyu “Yörede tespit ettiğimiz en ilgi çekici ünsüz türemesi, teklik 3. şahıslarda -DI ekinin sonunda karşımıza çıkan n türemesidir. Bu türemeyi İç, Batı ve Kuzeybatı Anadolu ağızlarında soruşturma yoluyla dağınık olarak tespit ettik”⁷ cümleleriyle, -DI ekinin sonunda görülen -n ünsüzünü ünsüz türemesi olarak değerlendirir.

Aylin Koç, “Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi” adlı makalesinde “Adana ve Osmaniye illeri, Muğla ili ve Nevşehir ili ağızlarında i- yardımcı filinin görülen geçmiş zaman teklik 3.

⁶ Leyla Karahan, “Türkçede Bazı Ek ve Edatlarda “-n” Morfemi İle Ortaya Çıkan Varyantlaşma”, *Türk Moğol Araştırmaları (Tuncer Gülensoy Armağanı)*, TKAE Yay., Ankara 2012, s. 227.

⁷ Leyla Karahan, “Türkiye Türkçesi Ağızlarında ş>s değişmesi Ve Çalış Beldesi (-Haymana) Ağızı”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.13, s. 51, (<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s13/karahan.pdf>, ET. 24.05.2014).

kişilerinde ortaya çıkan /n/ türemesi Boyama/Hayta, Aşçılar, Sarıtekeli, Tekeli Yörük ağzlarında görülür”⁸ tespitinde bulunur.

Hakan Akça da *Ankara İli Ağızları* adlı çalışmasında konuyu “Ankara ili ağzlarında meydana gelen dikkat çekici bir türeme ise fiillerin ve ek fiillerin bilinen geçmiş zaman III. teklik şahıs çekimlerinde sonda meydana gelen /n/ türemesidir. Bu türeme I. ve II. ağız gruplarında âdeti kurallıdır. III. ağız grubunda ise nadir görülür”⁹ cümleleriyle değerlendirir.

Hüseyin Kahraman Mutlu, *Balıkesir İli Ağızları* adlı çalışmasında ünsüz türemesi olarak değerlendirdiği örnekleri şu şekilde açıklar: “Bazı zarf ve edatların sonu ile ek-fiilin görülen geçmiş zaman 3. teklik kişi çekiminde görülür. Çekim sırasında görülen n türemesi Türkmen ağzları dışında oldukça yaygındır.”¹⁰ Mutlu Türkmen ağız grubu dışında Çepni, Manav ve Yörük ağız grupları belirlemiştir.

Yukarıda aktarmaya çalıştığımız çalışmalar dışında daha pek çok çalışmada da konu ya ünsüz türemesi olarak değerlendirilmiş¹¹ ya da herhangi bir görüş beyan etmeden ünsüz türemesi başlığı altında örnekler sıralanmıştır. Bunun yanında konuyu farklı açılardan değerlendiren araştırmacılar da vardır. Zeynep Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları* adlı çalışmasında konuyla bağlantılı olarak tespit ettiği bu örnekler için:

Bölgemizde, diller idin (13-1), gız geldidin (27-8) vb. kelimelerin son seslerinde de birer n türemesi olmuştur. Biz bu n’lerin anorganik bir türeme olmayıp, her hangi bir morfolojik şekle benzetme yolu ile getirildiği ya da herhangi bir ekin kalıntısı olduğu kanısındayız. Ancak, bu konuda kesin bir yargıya varabilmek için yeteri kadar malzemenin Türk dilinin bütün dallarında izlenmesi gerekir¹²

değerlendirmesiyle ünsüz türemesi dışında yeni bir bakış açısı sunar.

⁸ Aylin Koç, “Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 28, s. 56, (<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s28/koc.pdf>, ET. 25.05.2014).

⁹ Hakan Akça, *Ankara İli Ağızları*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2009, s. 226.

¹⁰ Hüseyin Kahraman Mutlu, *Balıkesir İli Ağızları*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2008, s. 194.

¹¹ Muammer Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kayseri 2012, s. 139.; Ebru Silahşör, *Amasya Merkez Ağzı*, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzincan 2011, s. 72.; Gülfiye Bülbül, *Balıkesir Bigadiç Ağzı*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2007, s. 38.

¹² Zeynep Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 101-102.

Benzetme yolu ile ortaya çıkmış olabileceği düşüncesi Ali Akar tarafından da ifade edilir. “Bölge ağzındaki önemli son türeme örneklerinden biri de bilinen geçmiş zaman III. teklik şahıs çekiminde bir /-n/ (bir örnekte /-ñ/) türetilmesidir. Bu türeme, cevher fiilin II. teklik şahıs ekine benzetme yoluyla meydana gelmiş olmalıdır. böyle olurdu I/25-14, yazıları vardı I/51-2.”¹³

Görülen geçmiş zaman 3. şahıslar sonunda görülen –n sesi ile ilgili farklı değerlendirmelerden biri de Özgür Ay’a aittir. Ay, “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Fiil Çekiminde Görülen Eskicil (Arkaik) Unsurlar Üzerine” adlı bildirisinde konuya bakışımı şöyle ifade eder:

TT ağzlarında, özellikle de Muğla, Uşak, Nevşehir, Kırşehir, Gaziantep ve Bartın bölgelerinden derlenen metinlerde, “-DI” görülen geçmiş zaman ekinin geniş zaman eki üzerine getirilmesi ile yapılan birleşik çekimlerinin 3. teklik ve çokluk kişilerinde sonda bir “n, η” ünsüzünün kullanıldığı görülmektedir. “-DI” görülen geçmiş zaman ekinin iyelik kökenli kişi ekleri olarak çekimlendiği düşünüldüğünde ortaya çıkan bu “n, η” ünsüzü, bizde, gramerlerimizde “*pronominal n*”, “*zamir n’si*”, “*zamir ünsüzü*”, “*iyelik zamiri n*”, “*adıl n’si*” “*zamircil n*”, “*zamirsel n*”, “*yardımcı konsonant n*”, “*yardımcı ünsüz n*”, “*koruma ünsüzü n*”, “*türeme ünsüzü n*”... olarak adlandırılan ve son olarak Cengiz Alyılmaz’ın da “Zamir n’si Eski Bir İyelik Ekinin Kalıntısı Olabilir mi?” başlıklı yazısında “Türkçenin karanlık dönemlerinde (belki de Ana Altayca döneminde?) 3. teklik ve çokluk kişi iyelik eki olarak kullanılmış olabileceğinden şüphelendiği “+n” ile aynı ünsüz olduğu hissini uyandırmaktadır.¹⁴

Görülen geçmiş zaman ekinin geniş zaman eki üzerine getirilmesi ile yapılan birleşik çekimlerinin 3. teklik ve çokluk kişilerinde sonda bir “n, η” ünsüzünün kullanıldığını ifade eden Ay, şimdiki zamanın hikâyesinde ve ol- fiilinin görülen geçmiş zaman 3. teklik kişi çekiminde de pek nadir olarak bu yapının görüldüğünü ifade eder.¹⁵

“Nevşehir ve Diğer Anadolu Ağzlarında Fiillerin Teklik 3. Şahıs Çekimlerinde /n/ Sesi” adlı bildiride de Özgür Ay’ın tespitine benzer görüşler ortaya konulur. Bildiride “/n/ sesi, fiillerin hikâye birleşik çekiminde ve i- ek fiilinin görülen geçmiş zaman 3. şahıs çekimlerinde

¹³ Ali Akar, *Muğla ve Yöresi Ağzları*, TDK Yay., Ankara 2013, s. 60.

¹⁴ Özgür Ay, “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Fiil Çekiminde Görülen Eskicil (Arkaik) Unsurlar Üzerine”, *Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, TDK Yay., Ankara 2009, s. 81, 82.

¹⁵ Özgür Ay, *agb.*, s. 82, 83.

ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi hikâye birleşik çekimi, aslında i- ek fiilinin görülen geçmiş zaman çekimi ile yapılır. Öyleyse bildirimize konu olan /n/ sesinin, bütün örneklerde i- ek fiilinin görülen geçmiş zaman çekiminde kullanıldığı hükmüne varabiliriz.”¹⁶ tespitinin ardından bu -n sesi için

Kanaatimizce fiil çekiminde görülen /n/ sesi, Çağatay Türkçesi ve bu yazı dilinin devamı niteliğinde gelişip şekillenen Özbek ve Yeni Uygur Türkçeleri dışındaki hemen bütün Tarihi ve Çağdaş Türk Lehçelerinde, isimlerde iyelik ekleri ile hâl eki arasında düzenli olarak kullanılan ve araştırmacılar tarafından zamir n'si, pronominal n, zamir ünsüzü, iyelik zamiri n, adıl n'si, zamircil n, zamirsel n, yardımcı konsonant n, yardımcı ünsüz n, türeme ünsüzü n gibi farklı terimlerle adlandırılan /n/ sesi ile ilişkilidir.¹⁷

kanaati bildirilir. Bu kanaati desteklemek için de Talat Tekin'in “Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine”¹⁸ adlı makalesindeki Ana Altayca *in zamiri tespitinden, Gürer Gülsevin'in "Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. Kişi İyelik Ekinin Özel Kullanılışı"¹⁹ adlı makalesindeki 3. kişi iyelik ekinin +(s)I(n) olduğu tespitinden, Han Woo Choi'nin "Ana Altayca İyelik Zamiri *n"²⁰ başlıklı makalesindeki Ana Altayca 3. kişi zamiri *i ile iyelik zamiri *n'den, iki morfemden oluşmaktadır tespitinden ve Cengiz Alyılmaz'ın “Zamir N'si Eski Bir İyelik Ekinin Kalıntısı Olabilir Mi?”²¹ adlı bildirisindeki 3. teklik ve / veya çokluk şahıs eklerinin Türkçenin karanlık dönemlerinde (belki de Ana Altayca döneminde?) n ünsüzü ile karşılanmış olabileceğini düşündürmektedir tespitlerinden istifade edilmiştir.

Yukarıda aktarmaya çalıştığımız düşünceler Anadolu Ağzlarında bugün sıklıkla duyduğumuz görülen geçmiş zaman ve hikâye birleşik zaman 3. şahıslar sonunda görülen -n sesini açıklayıcı mahiyettedir. Bilindiği üzere görülen geçmiş zaman ekinin çekiminde iyelik menşeli²² şahıs ekleri kullanılır. Dolayısıyla yaygın ismi ile zamir n'si olarak bilinen -n ile bir bağlantı olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak burada dikkati çeken husus sadece ek-fiilin

¹⁶ Çetin Pekacar, Filiz Meltem Erdem Uçar, “Nevşehir ve Diğer Anadolu Ağzlarında Fiillerin Teklik 3. Şahıs Çekimlerinde /n/ Sesi”, *1. Uluslararası Nevşehir Tarih Ye Kültür Sempozyumu Bildirileri 16-19 Kasım 2011*, Nevşehir Üniversitesi Yay., Ankara 2012, C. 2, s. 230.

¹⁷ Çetin Pekacar, Filiz Meltem Erdem Uçar, agb., s. 230.

¹⁸ Talat Tekin, "Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine", *Makaleler 1 Altayistik*, (hzl. Emine Yılmaz, Nurettin Demir), Grafiker Yayınları, Ankara 2003, s. 131-138.

¹⁹ Gürer Gülsevin, “Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. Kişi İyelik Ekinin Özel Kullanılışı”, *Türk Dili*, Ekim 1990, C: 1990/II, S: 466, s. 187-190.

²⁰ Han Woo Choi, “Ana Altayca İyelik Zamiri *n”, *Türk Dilleri Araştırmaları 1991*, Ankara, s. 191-196.

²¹ Cengiz Alyılmaz, “Zamir N'si Eski Bir İyelik Ekinin Kalıntısı Olabilir Mi?”, *Türk Gramerinin Sorunları II*, TDK Yay., Ankara 1999, s. 403-415.

²² A.Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri* (çev Mehmet Akalın), TDK Yay., Ankara 2007, s. 80.

görülen geçmiş zamanında bu durumun ortaya çıktığı yönündeki tespittir.²³ Çünkü bu durumun ortaya çıkmasındaki asıl etken ek-fiil değil görülen geçmiş zaman ve onun aldığı iyelik menşeli şahıs ekleridir. Dolayısıyla sadece ek-fiilin görülen geçmiş zamanında veya hikâye birleşik çekimlerinde değil doğrudan fiil kök veya gövdesine gelen görülen geçmiş zaman 3. teklik şahıslarda da bu durumun görülmesi beklenir. Bu durum asıl itibariyle Anadolu ağızlarında mevcuttur. Bu örneklerin sayısı ek-fiilin görülen geçmiş zamanındaki kadar çok olmasa da bizce bir tespit yapmak için yeterlidir. Değişik bölgelerden tespit edilen bu örneklerden birkaçı:

benim bi ğarı yörügüdün, o öldün burayı aldım (Afyonkarahisar/Sinanpaşa/Çatkuyu K., SA, II.3/33, s. 255).

milleT buna meyillendin işde buna (Balıkesir/Merkez/Karamanlar K., BAL.İA, II-9/156, s. 461).

lâkin şindi cenaballah zilleyi hurdun (Kastamonu/Merkez/Cebeci K., KMİKA, 54/4, s. 404).

ğubre dēnen şe çıkdı millet de hanım oldun (Zonguldak/Göbü K., ZBKİA, 11/25, s. 140).

seni görmeyelden mahvoldun ahirim (Muğla/Fethiye/Karadere K., FA, XA3/2584, s. 114).

meselâ şöle dağıldın ya onu iki yandan şöle şe deriz, toplarız (Afyonkarahisar/Dazkırı/Aşağı Yenice K., BDYA 29/33, s. 273).

mâsulları biçildin mi getirilē davarı buraya (Afyonkarahisar/Emirdağ/Ümraniye K., EA, 1/121, s. 173).

Doğrudan fiil kök veya gövdesi üzerine geldiğinde de görülebilen –DI(n) yapısının çok daha yaygın kullanımı ise ek-fiilin görülen geçmiş zaman ve hikâye birleşik çekimlerindedir.

Gereklilik kipi hariç bütün hikâye birleşik çekimlerde ve ek-fiilin görülen geçmiş zamanında örnekleri tespit edilen –DI(n) yapısının gereklilik kipinde tespit edilememiş olmasının temel nedeni yazı dilimizde gereklilik kipi olarak kullandığımız –mAll'nın ağızlarda çok daha farklı yapılarla karşılanmış olmasıdır²⁴.

²³ Çetin Pekacar, Filiz Meltem Erdem Uçar, agb., s. 230.

²⁴ Türkçede gereklilik ifadesinin karşılamak için kullanılabilen yapılar hakkında bk. Necati Demir, "Türkçede Gereklilik Kipleri ve İşlevdeşleri", *TDAY-Belleten*, TDK Yay., Ankara 2003, s. 11-22.

Farklı Fiil Kipleri İle Çekimlenmiş Kullanımlar

bi çocüm vardı, saġat oldu, bi sene *yatdın*, undan sonra (Denizli/Çameli/Karabayır K., AÇİA, 48/21, s. 266).

eyer bu köy dedi kireşci çeşmesiniñ yanında *olaydın* dedi (Afyonkarahisar/Sandıklı/Akharım Kas., SYA, 25/55, s. 255).

şindi para etmiyo, etmiyo, çok *deyerlđin*, çok güzel halılā satıldı (Afyonkarahisar/Dazkırı/Yukarı Yenice K., BDYA 34/68, s. 295).

bayā dúúñ beş altı ġún *sürerdin* o zamannarda (Ankara/Bala/Keklice K., BİA, 19/14, s. 225).

ezeli ġuyumcular *varımışdın*, onuñ uçun balġuyumcu ġomuşlar burda ġuyumcular *oturmuşdun* (Ankara/Yenimahalle/Ballıkuyumcu K., AİA, 17/1-2, s. 301).

o zamannā işde bunu *şey etseymişdin* ta eycesini bilemem (Ankara/Nallıhan/Emrem Sultan K., AİA, 65/17, s. 476).

o da biraz *aġıllıymışdın* (Ankara/Kazan/Merkez, AİA, 79/13, s. 516).

benim aklıma gelir *miydin* erēliden bir hoca gelip (Adana/İmamoġlu/Sevinçli K, ÇA-AOİ-, A2.08/65, s. 386).

o yanda yel vā ellemedi acıġaşcaġ *gibiydin* nērden giden (Afyonkarahisar/Şuhut/Tekke K., ŞYA, II.20/29, s. 339).

bi torunum *varıdın* esgeri *gidiyodun* (Manisa/Alaşehir/-, ALA.YA, s. 118).

baġ *bıdanıyōdun* iş oluyōdu dēzi, direK oñcēdin (Manisa/Sarıġöl/Sıġırtmaçkı K., 18/109, SAR.YA s. 456).

hani eveldeki usul *isteniyodun* (Aydın/Merkez/Baltakōy K., AY.İA, I-A-12/46, s. 458).

bubamñ ōlū *yokdun* da. *ġızdın*. ōlū *yokdun* (Aydın/Germencik/Meşeli K., AY.İA, I-A-18/4, s. 479).

pilenyeye alsam *olcādin* unu da (Denizli/Çameli/Elmalı K., AÇİA, 53/14, s. 272).

ġoca deden *olsaydın* belki sana daha çok bi seyler ... yapar (Balıkesir/Bigadiç/Akyar K., BBA, 3/31, s. 132).

ilk günü gelin olan gızın asbadını *giydirillerdin* (Eskişehir/Çifteler/Sarıkavak K., ÇİF.YA, 15/43, s. 394).

ebeçik *diyivirüdin* bunnarı dedemiz *diyivirümüşdün* (Balıkesir/Bigadiç/Çeribaşı K., BBA, 14/31, s. 196).

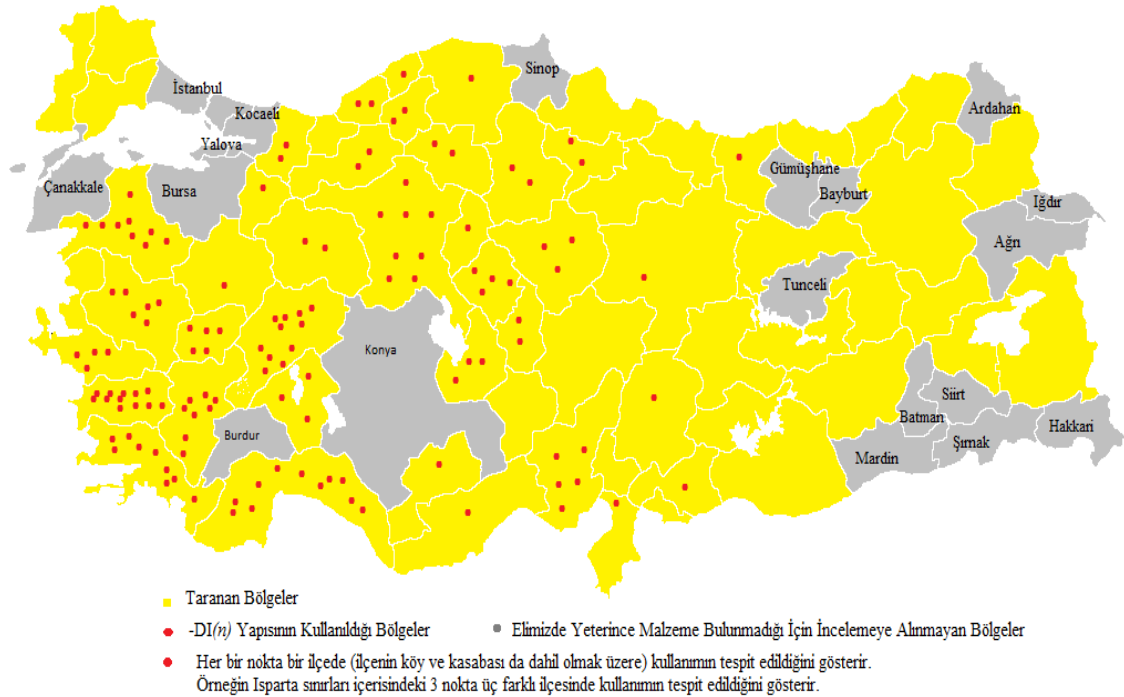
Kelimenin son unsuru olduğu, üzerine herhangi bir ek alma söz konusu olmadığı durumlarda ortaya çıkan *-n*'nin, katmerli yapı diyebileceğimiz iki örnekte, üzerine ek aldığında da kullanılmış olması dikkat çekicidir.

misdivanıñ ölü ğasım *vardındı* da oña āladı (Afyonkarahisar/Sandıklı/Akharım Kas., SYA, 25/124, s. 257).

oru toKdura *giTdindi* ölü êtmış (Muğla/Kavaklıdere/Nebiler K., MUĞ.A, 1/81-35, s. 319).

3. teklik şahısta *-DI(n)* yapısının, doğrudan fiil kök veya gövdesi üzerine gelebildiği, ek-fiilin görülen geçmiş zaman ve hikâye birleşik zaman çekimlerinde de sıklıkla kullanıldığı ve (iki örnekte) üzerine ek aldığında da ortaya çıkabildiği tespitinden sonra bu yapının Anadolu Ağzlarındaki kullanım yaygınlığına bakabiliriz.

Harita 2: 3. Şahısta *-DI(n)* Yapısının Tespit Edildiği Bölgeler

Eldeki malzemelerin imkân verdiği ölçüde yapmış olduğumuz bu çalışma neticesinde oluşturulan haritada kullanım alanları ve kullanım sıklığı dikkat çekicidir. Güney ve İç Ege, Güney Batı Akdeniz bölgelerinde yoğun olarak karşılaştığımız –DI(n) yapısı bu bölgelerden doğuya doğru gidildikçe azalır. Bir hat olarak ayrılan, kullanımın son tespit edildiği bölgeler olan Gaziantep, Kahramanmaraş, Sivas ve Giresun doğal bir sınır çizer. Bu sınır, aynı zamanda Leyla Karahan'ın sınıflandırmasında²⁵ Batı Grubu Ağızlarının, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu Ağızlarından ayrıldığı sınırlara çok yakındır. Bu sınırın batısında kalan bölgelerde de zaman zaman boşluklar dikkat çekmektedir. (Düzce, Samsun, Ordu, Tokat, Kayseri, Niğde, Osmaniye illerinde –DI(n) kullanımı tespit edilememiştir.) Bu illerden bazılarında ait yeterli malzemenin olmadığını öncelikle belirtmemiz gerekir. Bu bölgelere ait yapılacak çalışmalarla haritanın güncellenmesi mümkündür. Bir başka ihtimali de göz önünde bulundurarak bu bölgelerde kullanımın olmadığı ihtimalinden hareketle bir alt ağız grubu da düşünülebilir.

Batı Grubu Ağızlarında 3. teklik şahısta –DI(n) yapısının yaygın olarak kullanımı zaman içerisinde II. şahsı göstermek için kullanılan –DIñ yapısı ile benzeşmeyi de beraberinde getirmiştir. Ancak bu benzeşme, bizce ekin ortaya çıkışı ile ilgili değil, Anadolu Ağızlarında yaygın olarak kullanılan ñ sesinin 3. teklik şahıslarda kullanılan n sesinin yerine kullanılması ile alakalıdır. Özellikle Batı Grubu Ağızlarında örnekseme²⁶ yoluyla n seslerinin zaman zaman ñ olarak kullanımı karşılaşılabilen bir durumdur. 3. Teklik şahıs için –DI(ñ) yapısının kullanımı çok daha sınırlıdır. Ancak farklı farklı bölgelerde görülmesi bakımından da dikkate değerdir.

biz de herkes içiye, beT bereket *varıdıñ* olum bÖle (Afyonkarahisar/Sandıklı/Yeniköy K., SYA, 103/26, s. 426).

bi paket hazırılar, meselâ *çorabıdıñ* gerek meselâ *gomlayıdıñ* gerek meselâ (Kırşehir/Kaman/Büyükoba Kas./ KAM.YA, 26/41-42, s. 223).

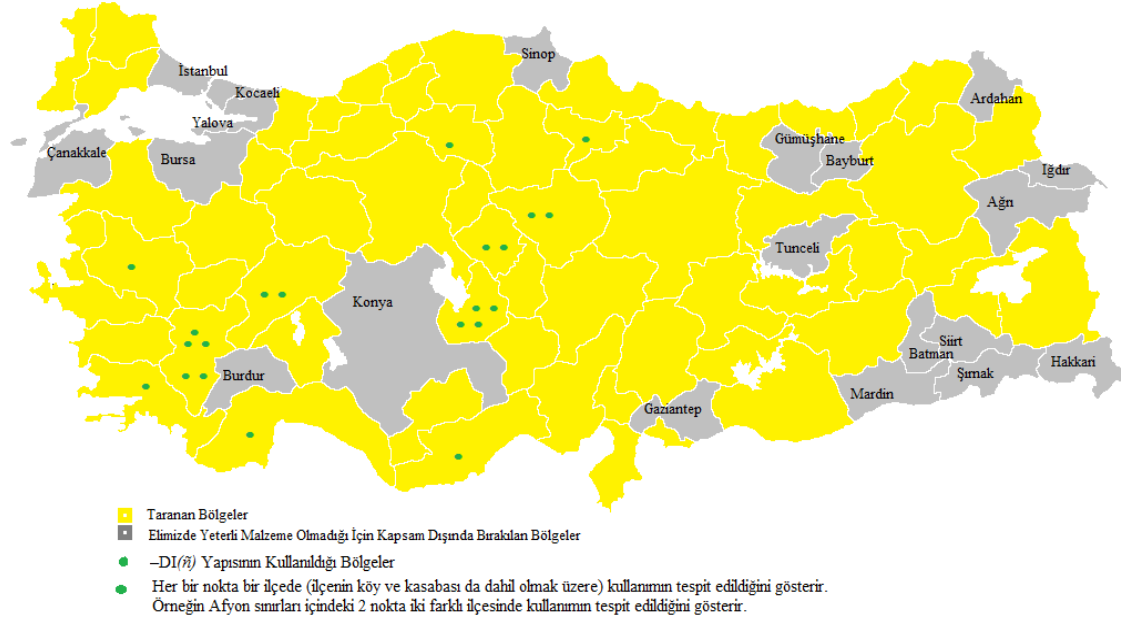
şer_ıali bi dedini bi dā *dimezıdıñ*, bi ettini bi dā *etmezıdıñ* (Denizli/Acıpayam/Merkez, DGGBB, 3/2, s. 165).

hatullâda govuklâ *varıdıñ* medimanıma gurdum (Manisa/Alaşehir/-, ALA.YA, s. 118).

ğapısı horda, yazıları *vardıñ* (Muğla/Milas/Türbe K., MUĞ.A, 1/51-2, s. 274).

²⁵ Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yay., Ankara 2011, s. 1-2.

²⁶ Örnekseme örnekleri için bk. Gürer Gülsevin, *Uşak İli Ağızları*, TDK Yay., Ankara 2002, s. 69.

Harita 3: 3. Teklik Şahıs İçin –DI(*n*) Kullanımının Tespit Edildiği Bölgeler

Batı Grubu ağızlarında çok yaygın olarak kullanılan, Doğu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında ise hiç rastlanılmayan 3. teklik şahısta –DI(*n*) kullanımının Batı Grubu ağızları ile Doğu ve Kuzeydoğu Grubu ağızları arasında ayırıcı bir özellik taşıdığı açıktır.

-sA(*n*):

Anadolu Ağızlarında, şart birleşik zaman ve dilek - şart kipi teklik 3. şahıslarda, hikâye birleşik zaman ve görülen geçmiş zaman teklik 3. şahıslarda kullanılan –DI(*n*) yapısına nazaran daha az ancak farklı bölgelerde kullanımı tespit edilen bir yapıdır. Muhtemelen daha sınırlı bir kullanıma sahip olması sebebiyle şart birleşik zaman ve dilek - şart kipi teklik 3. Şahıslarda –sA(*n*) kullanımının Anadolu Ağızlarında bulunmadığını ifade eden Pekacar ve Uçar, bunun sebebini “şart ekinin (-sA) yaşında aramak gerekir. Bilindiği gibi şart eki Eski Türkçe döneminde kip eki hâline gelmiştir.”²⁷ cümleleriyle açıklarlar.

Şart birleşik zaman ve dilek-şart kipi teklik 3. şahıs çekiminde –sA(*n*) kullanımına ilk dikkat çeken araştırmacılardan biri Zeynep Korkmaz’dır. Korkmaz’ın –DI(*n*) yapısı ile bağlantılı olarak değindiği “-n ve -m türemeleri başka Anadolu ağızlarında da görülmektedir”²⁸ tespitinin ardından *Güney-Batı Anadolu Ağızları* adlı çalışmasından verdiği vâsan ‘varsa’ ve Ö.

²⁷ Çetin Pekacar, Filiz Meltem Erdem Uçar, agb., s. 234.

²⁸ Zeynep Korkmaz, *Neşehir ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 102, (230 nolu dipnot).

Asım Aksoy'un *Gaziantep Ağzı* çalışmasından aktardığı yösam 'yoksa' örnekleri dikkate değerdir. Korkmaz'ın, Aydın Bozdoğan'da tespit ettiği örnek "bân hecâzı gidiyon bi sölücên vâsan gâtiri-veren"²⁹ şeklindedir.

Acıpayam ve Çameli İlçeleri Ağzı adlı yüksek lisans çalışmasında ünsüz türemesi başlığı altında şu bilgiler aktarılır: "Acıpayam ağzında bu türeme çok görülür. En çok n türemesiyle karşılaşırız. Bu türemede son çekim edatları ve vasıta hâli ekinin etkilerinin olabileceği düşüncesini taşıyoruz."³⁰ Ünsüz türemesi örneği olarak "âdedidin < adet idi (23/61), deldin < değildi (15/8) yanında bakmazsan < bakmaz ise (1/27), neysen < neyse (1/81), nasılsan < nasılsa (16/11), öleysen < öyleyse (1/159), üçsen < üçse (12/377)"³¹ örnekleri sıralanır.

unnâ beni *bakmazsan* ben de unnara herşey dēcen (Denizli/Acıpayam/Darıveren Kas., AÇİA, 1/27, s. 148).

söz dutmamış adam. *öleysen* ben demiş camı hatıbını alır da giderin (Denizli/Acıpayam/Darıveren Kas., AÇİA, 1/159, s. 152).

ne gādâ gudureti varsa, ikiyse iki, *üçsen üç*, beş olmazdı (Denizli/Acıpayam/Yazır Kas., AÇİA, 12/377, s. 186).

Silişke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı adlı çalışmada da –sA üzerine gelen –n türeme olarak değerlendirilmiştir.

En önemlisi Ø > -n türemesidir. Bu özellik Sarıkeçili ve Bahşişleri birbirinden ayırmaktadır. Ø > -n: Sarıkeçili aşiretinde kelime sonunda yaygın bir n ünsüzü türetme eğilimi vardır, diğer Anadolu ağzlarıyla karşılaştırılınca bu durum oldukça sık gerçekleşmektedir. Sonda türetilen n ünsüzlerinin görülen geçmiş zaman kip ekinden sonra kullanılması dikkat çekicidir. Şart kipinden sonra da n türemesi yaygındır.³²

mal da arķası yoğ, maliñ, arķası *olsan*. öyle oluncağ yetişdiremediğ (Mersin/Mut-Manavgat Mevkii, SMSBYA, 9/44, s. 223).

Aydın ve Yöresi Ağzları adlı doktora çalışmasında da Aydın yöresinde şart birleşik zaman ve dilek - şart kipi; hikâye birleşik zaman ve görülen geçmiş zaman 3. teklik şahıs

²⁹ Zeynep Korkmaz, *Güney-Batı Anadolu Ağzları*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 78.

³⁰ İsmail Derin, *Acıpayam ve Çameli İlçeleri Ağzı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1995, s. 35.

³¹ İsmail Derin, a.g.e., s. 35.

³² Erol Öztürk, *Silişke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı*, TDK Yay., Ankara 2009, s. 123-124.

çekimlerinde sıklıkla duyulan –n sesi için: “Bu ünsüz, hem ek fiilin bilinen geçmiş zaman ve şart çekimlerinin üçüncü teklik şahıslarından sonra hem de hikâye ve şart birleşik çekimlerinin üçüncü teklik ve çokluk şahıslarından sonra görülmektedir. Hikâye birleşik çekimindeki kullanımı da sadece geniş zamanın hikâyesiyle sınırlı olmayıp, diğer hikâye birleşik çekimlerinde de görülmektedir.”³³ tespitlerinde bulunulur. Yine aynı çalışmada kullanımı tespit edilen bölgeler için “Aydın ve yöresi ağızlarının birinci bölgesinde, ek fiilin üçüncü teklik şahıs şart çekimiyle şart birleşik çekiminin üçüncü teklik ve çokluk şahıslarında sonda /n/ ünsüzü türemesi örneklerine rastlanmaktadır. Bu ses olayı, Çine’nin Tatarmemişler köyüyle Bozdoğan’ın Kılavuzlar, Koyuncular, Güvenir köylerinde görülmektedir. Bir örnekte ise türeme ünsüzden sonra ayrıca bir ünlü türediği tespit edilmiştir.”³⁴ açıklaması getirilir.

çocuklāmız sūcek safāsına. gūsaqlarını mārīmāt. *baḳālāsan* baḳceklē. *baḳmazlāsan* dı baḳmēceklē (Aydın/Bozdoğan/Güvenir K., AY.İA, I-A1/4/451, s. 659).

bu muhdālīḳ yapıdı on sene, bey. dānişdircādın adına. bayā irē mirē atıldıdın. hār şē oldūdun. nē *oldūsan* deñişmedi, ğaldı (Aydın/Çine/Tatarmemişler K., AY.İA, I-A/43-19, s. 564).

Manisa Sarıgöl ilçesi ağızı da şart birleşik zaman ve dilek - şart kipi teklik 3. şahıslarda –sA(n) yapısının sıklıkla kullanıldığı ağızlardan biridir. Sarıgöl ağızında bir başka dikkat çekici özellik “bazen III. kişi çekiminde ekin sonunda n(A) türemesi görülür”³⁵ cümleleriyle ifade edilir.

göz_ıildiysene dişi ğalik göz_ıildiysene (Manisa/Sarıgöl/Güneydamlar K., 34/33, SAR.YA, s. 516).

ğayınnıgil nē gōnünden *ḳopuyōsana* (Manisa/Sarıgöl/Baharlar K., 44/17, SAR.YA, s. 578).

Bütün bu değerlendirmeler ve tespit edilen örneklerden sonra –DI(n) ve –sA(n) yapılarındaki –n seslerinin aynı vazifeli unsurlar olduğunu söyleyebiliriz. Her ikisi de iyelik menşeli şahıs ekleri alan bu zaman çekimlerinden –DI(n)’in çok yaygın –sA(n)’in ise daha az kullanılıyor olması şart kipinin iyelik menşeli şahıs ekleriyle çekimlenmeye başlamasının

³³ Ali İhsan Yapıcı, *Aydın ve Yöresi Ağızları*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Muğla 2013, s. 75.

³⁴ Ali İhsan Yapıcı, *age.*, s. 76.

³⁵ İmdat Demir, *Sarıgöl ve Yöresi Ağızları*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kayseri 2012, s. 317.

–DI’ya göre çok daha sonra gerçekleşmiş olmasıyla alakalıdır³⁶. Ancak asıl mesele takip edilebilen dönemlerde iyelik menşeli şahıs ekleriyle çekimlenmeye başlayan –sA ekinde halkın hafızasında yer etmiş bulunan bir unsurun ortaya çıkartılmasıdır. 3. şahıslar şart ekinde de bu –n sesinin ortaya çıkması iyelik eklerinin takip edilebilen dönemler öncesindeki yapısıyla ilgili bir durum olmalıdır. –DI(n) ve –sA(n)’da n’nin kullanılıyor olması doğal olarak 3. teklik şahıs iyelik ekinin son unsur olarak kullanıldığı ve üzerine hâl eklerinden biri gelmediği durumlarda da bu n’nin ortaya çıkmasını gerektirir. Tarihi metinlerdeki kullanımı Gürer Gülsevin³⁷ tarafından ortaya konulan bu yapının Anadolu Ağzlarında da devam ettiğini şu örnekler gösterir.

evlādın *acısıñ* anayı yaḡar (Kırşehir/Akçakent-Mahsenli K./ KYA, 31/47, s. 290).

emine ninemin *adın* emine ḡari (Afyonkarahisar/Kızılören/Merkez, SYA, 124/11, s. 467).

3. teklik şahıs iyelik eklerinden ve iyelik menşeli şahıs ekleri alan görülen geçmiş zaman ve şart kipi 3. tekil şahıslardan sonra ortaya çıkan bu –n ünsüzünün türeme bir ünsüz olmadığı açıktır. Burada üzerinde durmamız gereken bir başka husus iyelik teklik 3. şahıs ekinin ünlü ile biten isimlere +s ünsüzü ile bağlanması ve şart 3. teklik şahıslar üzerinde böyle bir bağlantının olmamasıdır. İyelik menşeli 3. teklik şahıs eki, –sA üzerine gelseydi ‘–sAsI’ gibi bir yapının ortaya çıkması beklenirdi. Böyle bir yapıya hem tarihî metinlerde hem de ağızlarda –en azından bizim taradığımız bölgelerde- rastlanılmaz. Bu da gösteriyor ki iyelik menşeli 3. teklik şahıs eki şart eki üzerine gelmemiştir. Zamirlerle çekimden iyelik menşeli şahıs ekleriyle çekime geçildiğinde şart 3. şahıs eksiz olarak ifade edilmiştir. Şartın zamirlerle çekim sırasında da çoğu zaman 3. şahıs zamirleri belirtilmeden ifade edildiği göz önünde bulundurulursa 3. şahıs şart için zamir kaynaklı şahıs eklerinden iyelik kaynaklı şahıs eklerine geçişte bir fark oluşmamıştır. Anadolu Ağzlarında tespit edilen 3. şahıslar için –sA(n) yapısında iyelik menşeli şahıs eki *i değil, Han Woo Choi’nin “B.Laufer’in, Schiefer’in Lamutçanın Oçotsk diyalektinde bulunduğu tekil dönüşlülük eki -i ile Castren’in Tunguzcanın batı diyalektlerindeki araştırmalarında bulunduğu 3. kişi zamiri eki -n (krş. haga‘kase, çanak’, haga-n ‘onun kâsesi ’)’ye dayanarak, i ve n’yi ayrı morfemler olarak görmüştür³⁸ görüşü ile desteklediği “*in’in, bence

³⁶ “Şart kipinde zamir kökenli şahıs eklerinden, iyelik kökenli şahıs eklerine geçilmesi Karahanlı döneminin sonlarıdır.” bk. A. Bican Ercilasun, Leyla Karahan, Ş. Haluk Akalın, vd., *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I - Fiil-Basit Çekim*, TDK Yay., Ankara 2006, s. 696.

³⁷ Gürer Gülsevin, agm., s. 187-190.

³⁸ Han Woo Choi, agm., s. 193-194.

tek morfem olmayıp Ana Altayca 3. kişi zamiri *i ile iyelik zamiri *n'den, iki morfemden oluşmaktadır"³⁹ görüşünde belirttiği ve iyelik zamiri olarak adlandırdığı *n'nin varlığı veya Cengiz Alyılmaz'ın "Türkçenin üzerine herhangi bir hâl eki almamış tamlamalarında işaretli /+ø+/ olarak karşımıza çıkan iyelik eki 3. teklik ve/vy çokluk şahıs eklerinin Türkçenin karanlık dönemlerinde (belki de Ana Altayca döneminde?) n ünsüzü ile karşılanmış olabileceğini düşündürmektedir"⁴⁰ cümlelerinde ifade ettiği n'nin varlığı ön plana çıkmaktadır. Bu itibarla, 3. şahıslar için -DI(n) ve -sA(n) yapıları esas alındığında Türkçenin karanlık dönemlerinde *i ve *n olarak tasavvur edilen ayrı bir yapı düşüncesine katılmak ve bu yapının Anadolu Ağızlarında varlığını sürdürdüğünü düşünmek yanlış olmasa gerektir. -DI(n)'da *i ve *n birlikte görünürken -sA(n)'da sadece *n varlığını sürdürmüş görünmektedir.

Bu açıklamalardan sonra Sarıgöl ağzında tespit edilen -sAnA yapısının da -sA(n) ve Türkçede pekiştirme eki göreviyle çok eskiden beri kullanılagelen + -A ek/edatından⁴¹ oluştuğu düşünülebilir.

gözöldiysene dişi ğalik *gözöldiysene* (Manisa/Sarıgöl/Güneydamlar K., 34/33, SAR.YA, s. 516).

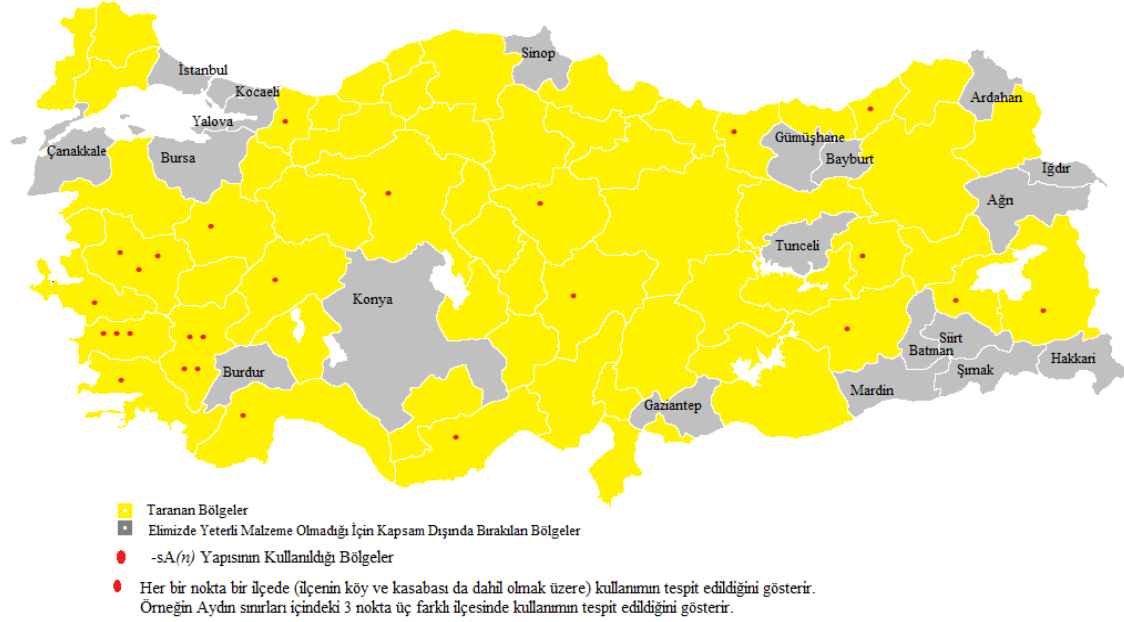
ğayınığil nè gönünden kopuyōsana (Manisa/Sarıgöl/Baharlar K., 44/17, SAR.YA, s. 578).

Anadolu Ağızlarında -DI(n) yapısına göre daha az kullanımına rastladığımız -sA(n) yapısının kullanıldığı bölgeler daha sınırlı olmakla birlikte -DI(n)'da olduğu gibi bir sınır çizmeye de elverişli değildir.

³⁹ Han Woo Choi, agm., s. 193-194.

⁴⁰ Cengiz Alyılmaz, agb., s. 413.

⁴¹ + - A Ek/Edatı için bk. Ahat Üstüner, *Türkçede Pekiştirme*, Elazığ 2003, s. 189-205.

Harita 4: 3. Şahıslarda –sA(n) Yapısının Tespit Edildiği Bölgeler

Tespit ettiğimiz örnekler arasında yer alan *yoksan* ~ *yoğsan*, *meyersen* gibi örneklerle ilgili Anadolu ağzlarında yaygın olarak kullanılan ve genellikle Eski Türkçe –ma/me edatının Anadolu Ağızlarındaki kalıntısı olarak kabul edilen *yoksam*, *meğersem*⁴² gibi yapılardan gelişmiş olabileceği ihtimali akla gelebilir. Ancak bizce bu yapılar “bölgemiz ağzlarında özellikle edat ve zarf olarak kullanılan isim cinsinden kelimelerin sonlarında görülen bu yaygın (m/n) türemesinin iyelik ekleri teklik 1. ve 2. şahıslarla ilgisi olduğunu sanıyoruz; bu bakımdan aşağıdaki ilk örnek dikkati çekicidir: *ben bilem; sen bilen (ben bile; sen bile); halbuysam (halbuysa), meğersem, yoksam (yoksa)*”⁴³ açıklamalarıyla daha uygun düşer. Ayrıca *bile*’nin zamir olarak kullanıldığı ve iyelik eklerini alarak şahıslara göre çekimlendiği örnekler⁴⁴ de bunu destekler niteliktedir.

rengi niyá belá olmiş. *yoğsan* bunnar benikilar degül mi (Bingöl/Merkez XXI/34, s. 215).

⁴² *yösam* ve *meyësem* kullanımlarının ma/me kalıntısı olarak değerlendirilmesi ve ma/me kullanımları için bk. Ayten Atay, “Eski Türkçe ma/ me Edatının Anadolu Ağzlarındaki Kalıntısı”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* 610: 826-828.

⁴³ Efrasiyap Gemalmaz, *Erzurum İli Ağzları*, TDK Yay., Ankara 1995, C. 1, s. 204.

⁴⁴ *Bile*’nin zamir olarak kullanımı ve iyelik ekleri ile çekimi hakkında bk. Bilgehan Atsız Gökdağ, “Urmiye Ağzlarında Bile Zamirinin Kullanımı”, *Türk Moğol Araştırmaları (Tuncer Gülensoy Armağanı)*, TKAE Yay., Ankara 2012, s. 172.

dört kişi geldiler. İki motorsikl tenen. *Meyersen* biri Malazgirt m fd s ym ş (Bitlis/Ahlat, VGK, 24/74, s. 229).

-DI(n) ve -sA(n) Yapısının Tespit Edildiği Bölgelerden  rnek C mler

-DI(n)

a) Doğrudan Fiil Kök veya Gövdesi  zerine Gelen  rnekler

mesel  ş le *dağıldın* ya onu iki yandan ş le ş deriz, toplarız (Afyonkarahisar/Dazkırı/Aşağı Yenice K., BDYA 29/33, s. 273).

benim bi ğarı y r g d n, o * ld n* bur yı aldım (Afyonkarahisar/Sinanpaşa/ atkuyu K., SA, II.3/33, s. 255).

olan da oğıyidin tabi *ğazanamadın* urdan sonacım oğıyidin (Balıkesir/Bigadiç/ eribaşı K., BBA, 15/61, s. 204).

tütün, pamık,  alışmadımız iş *ķalmadın* kı (Balıkesir/Bigadiç/Kadıköy K., BBA, 38/7, s. 279).

milleT buna *meyillendin* işde buna (Balıkesir/Merkez/Karamanlar K., BAL.İA, II-9/156, s. 461).

l kin şindi cenaballah zilleyi *hurdun* (Kastamonu/Merkez/Cebeci K., KMİKA, 54/4, s. 404).

ğ bre dönen ř   ıķdı millet de hanım *oldun* (Zonguldak/G b  K., ZBKİA, 11/25, s. 140).

seni g rmeyelden *mahvoldun*_ahirim (Muğla/Fethiye/Karadere K., FA, XA3/2584, s. 114).

 ağarıdık, getiridik  şam *oldun muydu* ğopardık (Eskişehir/Çifteler/Sadıroğlu K.,  İF.YA, 12/13, s. 373).

m sullaşı *biğildin mi* getiril  davarı buraya (Afyonkarahisar/Emirdağ/Ümraniye K., EA, 1/121, s. 173).

h  g nalma *biTdin* miydi de hoca duv  yapar (Çorum/İskilip/Merkez, ÇİYA, 1/123, s. 99).

şimdi ekmeK Te *yapıldın mıydı* gine toplanıllardı (Kırıkkale/Karakeçili, KA, III/67, s. 100).

onu biyol da *gurudun mıydu* dövelleridi onu un yapallardı (Çorum/İskilip/Harunköy, ÇİYA, 7/120, s. 132).

ıcih ğarnı *isildim miydin* döverdi (Yozgat/Çandır/Büyükkişla Kas., YÇA 26/9, s. 102).

sonā baqđım ekmeK *kesadıoldun* mudu, hemen birez ceviz ğırarım (Bilecik/Osmaneli/Hisarcık K., BİL.İA, 60/21, s. 803).

ğurT çılıyo ğoyunu emiyo emiyo, ondan sōna *doydıñ* mıydu o geri çekiliyo (Yozgat/Sorgun/Karabalı K., YSİA, 4/146, s. 113).

seniñ öluñ avdan *geldiñ miydin*, sen öluña de (Yozgat/Kadışehri/Ovacık K., YİKYYA, 1/285, s. 117).

b) -DI(ñ) Yapısının Kullanıldığı Örnekler

biz de herkes içiye, beT bereket *varıdıñ* olum böle (Afyonkarahisar/Sandıklı/Yeniköy K., SYA, 103/26, s. 426).

o ordan biriniñ eline ğapTı *mydıñ* o (Kırşehir/Merkez/ KYA, 2/114, s. 201).

bi paket hazıllar, meselā *çorabıdıñ* gerek meselā *gomlayıdıñ* gerek meselā (Kırşehir/Kaman/Büyükoba Kas./ KAM.YA, 26/41-42, s. 223).

su meselā *kesildi miydiñ*, az hava *yāğmadı mıydiñ* gurāxlıx başlıyō (Afyonkarahisar/İscehisar/Cevizli K., İİA, 1/44-45, s. 174).

şerıali bi dedini bi dā *dimezıdıdıñ*, bi ettiñi bi dā *etmezıdıdıñ* (Denizli/Acıpayam/Merkez, DGGBB, 3/2, s. 165).

eveli ölü bi şē *ōmazıdıdıñ* (Denizli/Beyağaç/Kızılcaagaç K., DGGBB, 6/15, s. 259).

bi tane patronuñ yardımcısı *varıdıñ* (Denizli/Kale/Esenkaya K., DGGBB, 4/33, s. 325).

mallar esgiden *boş gezerdiñ* (Denizli/Serinhisar/Merkez, DGGBB, 1/53, s. 374).

ye'miş dönüm tütün *varıdıñ* (Denizli/Tavas/Büyükkonak Kas., DGGBB, TO9/15, s. 411).

hatillāda govuklā *varıdıñ* medimanıma gurdum (Manisa/Alaşehir/-, ALA.YA, s. 118).

ğapısı horda, yazıları *vardiñ* (Muğla/Milas/Türbe K., MUĞ.A, I/51-2, s. 274).

yá èvelden, pağlava ò pağlavadan *yápiyolarıdıñ* vağğā (Amasya/Merkez, AMA, 81/43, s. 504).

babam *vardiñ* benim (Aksaray/Merkez/Bağlıkaya Kas., AYA, 19/6, s. 408).

böyle bi biçer fılan girdi *miydiñ* ya (Aksaray/Eskil/Sağsak K., AYA, 54/21, s. 551).

dedem rahmatlık *vardiñ*, Osmanlı bi *adamdıñ* (Aksaray/Ortaköy/Harmandalı Kas., AYA, 67/1, s. 638).

öyle diller çomağçı da *zengindiñ* (Aksaray/Ağaçören/Kırımıni K., AYA, 77/54, s. 697).

dağda olannara *ulaşılmazdıñ*. çünkü böyle telefon *yokduñ* (Antalya/Elmalı/Yapraklı K., EYA, 1/21, s. 93).

ğurT çıhıyo göyünü emiyo emiyo, ondan sōna *doymıñ* muydu o geri çekiliyo (Yozgat/Sorgun/Karabalı K., YSİA, 4/146, s. 113).

seniñ öluñ avdan *geldiñ miydiñ*, sen öluña de (Yozgat/Kadişehri/Ovacık K., YİKYYTA, 1/285, s. 117).

ecuK ğıvama *geldiñ miydi* unuda ğuyallar ğaruşdurular (Çankırı/Çerkeş/Hacılar K., DVA, 13/58, s. 159).

her gonağdan bi çiçek *tüterdiñ* (Mersin/Mut/Mutören Mevkii, SMSBYA, 65/3, s. 384).

c) Ek-fil Üzerine Gelen Örnekler

ātmiş beş biñ küçükbaş hayvan bayatTa *varıdın*, bayat kazāda (Afyonkarahisar/Bayat/İmrallı K. BKA, 17/4, s. 290).

Öle *adetidin* ozman (Afyonkarahisar/Sandıklı/Dodurga K., SYA, 59/9, s. 336).

eyer bu köy dedi kireşci çeşmesiniñ yanında *olaydın* dedi (Afyonkarahisar/Sandıklı/Akharım Kas., SYA, 25/55, s. 255).

şindi para etmiyo, etmiyo, çoK *deyerliğin*, çoK güzel halilā satıldı (Afyonkarahisar/Dazkırı/Yukarı Yenice K., BDYA 34/68, s. 295).

yirmi sene dağda durduğ biz dedeynen, ävmiz mümüz *yoğudun* (Afyonkarahisar/Bayat/Merkez, BMA, 23/39, s. 175).

o zaman bēgir *varıdın* bēgürinen inerdı (Afyonkarahisar/Bolvadin/Ortakarabağ K., BTKKA, 15/24, s. 138).

vallā bizim burda *yoğdun* da bñ çaybelen koyü var (Afyonkarahisar/Çobanlar/Kale K., BÇÇA, 36/2, s. 215).

bu benim dēyzemiñ *ölüydun* analarımız gārdaş (Afyonkarahisar/Dinar/Yıprak Kas., DEYA, 41/19, s. 316).

esgiden mesela saban *vādın* (Afyonkarahisar/Emirdağ/Kırkpınar K., EA, 40/4, s. 314).

būdaları harman *döktü müydün*; harman dökerdik (Kırşehir/Merkez-Kortulu K./ KYA, 23/58, s. 268).

aşşam *oldu muydun* yema ikişer üçer ev olur getirir (Kırşehir/Çiçekdağı/Tepecik K., ÇYA, 24/7, s. 132).

o yanda yel vā ellemedi acı~~ı~~aşca~~ı~~ *gibiydin* nēden giden (Afyonkarahisar/Şuhut/Tekke K., ŞYA, II.20/29, s. 339).

sağ ayāñla sağ eliñle öle~~u~~ *adedidin*, şimdi öle olmayō (Denizli/Acıpayam/Yeşilyuva Kas., AÇİA, 23/61, s. 215).

atı olan eşşē olan *giderdin* arabası olan eskiden (Çorum/Kargı/Çepni K., ÇA, IV-134/28, s. 487).

evel böle *deülüdün* emmerek (Çorum/İskilip/Çetmisipahi K., ÇA, IV-130/29, s. 483).

pilenyeye alsam *olcādın* unu da (Denizli/Çameli/Elmalı K., AÇİA, 53/14, s. 272).

dedeñ öle° kiñ gü'mek *bilmezdin* de, o çok kinliymiş (Denizli/Babadağ/Merkez, DBİA, 2/20, s. 25).

onlādan yāniğona~~ı~~ da *māşürdun* gaba~~ı~~lā (Denizli/Güney/Ortaçeşme K., DGİA, Oç3/34, s. 552).

bayā dúúñ beş~~u~~altı gún *sürerdin* o zamannarda (Ankara/Bala/Keklicecek K., BİA, 19/14, s. 225).

ezeli güyumcular *varımışdın*, onuñ uçun balgüyumcu gömuşlar burda güyumcular *oturmuşdun* (Ankara/Yenimahalle/Ballıkuyumcu K., AİA, 17/1-2, s. 301).

zamandan meselâ böyle sehirçisi *yohdun*, millet kıyılı *odadaydın* (Ankara/Çubuk/Kösrelikkızığı K., AİA, 36/12, s. 378).

o zamannâ işde bunu *şeyçetseymişdin* ta eycesini bilemem (Ankara/Nallıhan/Emrem Sultan K., AİA, 65/17, s. 476).

o da biraz *ağıllıymişdin* (Ankara/Kazan/Merkez, AİA, 79/13, s. 516).

şüyle bi durum vâ, annadıyım saña, esgiden *naParlarmışdın* (Ankara/Çamlıdere/Müsellim K., AİA, 89/24, s. 551).

ondan söra, işleri *iyidin*, geliniñçışı *iyidin* (Ankara/Beypazarı/Dudaş K., AİA, 99/59, s. 589).

e bunuñ da babası anası *yōdun*, benim de babam *yōdun* (Ankara/Evren/Merkez, AEİA, 2/49, s. 135).

burdâ şey *varçımışdın* (Bolu/Seben/Çeltikdere K., BİSİA, 2/46, s. 188).

evelce *varçidân* (Kütahya/Domaniç 49/14, KÜ.YA, s. 235).

benim aklıma gelir *miydin* erēliden bir hoca gelip (Adana/İmamoğlu/Sevinçli K, ÇA-AOİA-, A2.08/65, s. 386).

inan olsun böyle sâpsarı kehribar *gibiydin* (Adana/Karaisalı/Körüklü K, ÇA-AOİA-, A3.05/24, s. 401).

başlıh *dikellerdin* ucu da buralara *inerdin* (Adana/Yüreğir/Güveloğlu K, ÇA-AOİA-, A5.17/46, s. 491).

bayraK *çekdirillerdin* ona (Adana/Ceyhan/Soysalı K, ÇA-AOİA-, A6.11/25, s. 529).

bunu *bilmediK miydin* zarar ederiz (Adana/Yumurtalık/Deveciuşağı K, ÇA-AOİA-, A7.06/, s. 563).

bi torunum varıdım esgeri *gidiyodun* (Manisa/Alaşehir/-, ALA.YA, s. 118).

evele burdu bi gız *vādın* anası *yoktun* (Manisa/Merkez/Siyekli K., MMKKAÖ, VII-1/107, s. 319).

burda on hâne *vardın* burda (Manisa-/Turgutlu/Çepnibektaş K., I-72/3, ÇA, s. 376).

bir ilgim olmadı *olaydın* acıcığ *eyiydin* ama olmadı (Manisa-/Dilek Kas., I-73/6, ÇA, s. 380).

o zaman çiğçilik gızım para *yapıydın* (Manisa/Soma/Ularca K., ,I-70/51, ÇA, s. 375).

bağ *bıdanıyōdun* işıoluyōdu dēzi, direKıoņcēdin (Manisa/Sarıgöl/Sığırtmaçkı K., ,18/109, SAR.YA s. 456).

ğına gēcesi *oıudun*, hanı ğıS tarafında da *oıudun*, ōıan tarafında da *oıudun* (Amasya/Merkez, AMA, 31/50, s. 254).

eyle bıadeTleri *varıdın* (Amasya/Suluova/Bayırlı K., SUL.A, 22/18, s. 186).

hani eveldeki usul *isteniyodun* (Aydın/Merkez/Baltaköy K., AY.İA, I-A-12/46, s. 458).

bubamıñ ölü *yokdun* da. *ğızdın*. ölü *yokdun* (Aydın/Germencik/Meşeli K., AY.İA, I-A-18/4, s. 479).

ävāldān yemek *yinıdin* (Aydın/Sultanhisar/İncealan K., AY.İA, I-A-24/5, s. 499).

bi ēkek *dolaşıdın*. hēç ēkeklā ğadınnarı *bakmazdın* (Aydın/Nazilli/Sinekçiler K., AY.İA, I-A-28/8, s. 517).

odun *ğırālādın*.kınasııolıudun gelin kınası (Aydın/Çine/Bahçearası K., AY.İA, I-A-34/8, s. 539).

éyidin de mi o isān? hā ya *éyidin* (Aydın/İncirliova/İsafakılar K., AY.İA, I-A-15/181, s. 470).

éyidin de şindi açık zoraldı ğāri (Aydın/Koçarlı/Timinciler K., AY.İA, I-A-46/37, s. 576).

yükümüz yapımız *sarılıdın*. ävımız gēci *dōşānıdin* (Aydın/Bozdoğan/Koyuncular K., AY.İA, I-A-51/5, s. 592).

bī äväli bölü işē mī *mardın* çalgı mī *mardın* (Aydın/Buharkent/Ortakçı K., AY.İA, I-A-62/20, s. 627).

o gānşlā içā sıçā tabi. ölü *geçādin* (Aydın/Karpuzlu/Ektirli K., AY.İA, II-1/8, s. 732).

*bullardāydın*ıhindi ya nērdi bilmāyin (Aydın/Yenipazar/Karaçakal K., AY.İA, III-11/1, s. 807).

oriya takşi *çıkmyōdun* cibüinen aşarı asfalta ğadā geldim (Aydın/Umurlu/İmamköy, AY.MA, 25/23, s. 248).

o zeytinneri deve *çekerdin* dalardan (Aydın/Söke/Sofular K., I-77/6, s. 389).

ilk günü gelin olan ğızın asbadını *giydirillerdin* (Eskişehir/Çifteler/Sarıkavak K., ÇİF.YA, 15/43, s. 394).

Efe Bayram diye bi arkadaş *vardın* (Eskişehir/Mihalıççık/Çukurören K., EİMİYA, 25/160, s. 351).

ben laf vërmesini bilmem yavrım, piriñ deel de dōĝme *ĝonurdun* esgiden (Hatay/Dört Yol/Kuzuculu Kas., DYA, 12/1, s. 172).

herkiz, *doĝullardın*, ipüacı, zatan, nakliyet (Karaman/Sarıkaya K., KAR.YA, 20/42, s. 273).

ebecik *diyivirüdin* bunnarı dedemiz *diyivirümüşdün* (Balıkesir/Bigadiç/Çeribaşı K., BBA, 14/31, s. 196).

sa z binalarımız *vardın* burda. sa z evlerimiz *öyleydin* (Balıkesir/Manyas/Çalköy K., BAL.İA, II-7/140, s. 452).

çilelede keçi älları filen *vādın* (Balıkesir/Burhaniye/Yunuslar K., BAL.İA, III-16/14, s. 544).

ĝoca deden *olsaydın* belki sana daha çok bi seyler ...yapar (Balıkesir/Bigadiç/Akyar K., BBA, 3/31, s. 132).

benim ğayvan *vardın* (Balıkesir/Merkez/Kabakdere K., ÇA, I-21/5, s. 284).

bizim bu sey oluyudu anı böyle çalıylardın (Balıkesir/Susurluk/Danaveli K., ÇA, I-26/36, s. 290).

daş *asarlardın* boynumuza (Balıkesir/Sındırgı/Kocasinan K., ÇA, I-34/14, s. 305).

yalıñız sıra *benimüidin* aldı elimden (Balıkesir/İvrindi/Soğanbükü K., ÇA, I-39/9, s. 314).

öyle aleviler daha *balıydın* çok birbirine *balıydın* (Balıkesir/Balya/Kocabük K., ÇA, I-40/50, s. 318).

buzdolaPları *yōdun*, şey *yōdun* (Balıkesir/Kepsut/Armutlu K., BAL.İA, II-1/234, s. 418).

güyē camidan gelür *neydin* doası doa ide (Çankırı/Eldivan/Merkez., EİA, 20/28, s. 132).

örfüne göre eylenirdiñ onun için odun bol *gelirdin* (Antalya/Elmalı/Yapraklı K., EYA, 1/49, s. 94).

ölçöoılsa oıllarda *bulunurdun* (Antalya/Serik/Burmahancı K., SER.A, 15/80, s. 187).

ot yemē *dénirdin* ona (Antalya/Korkuteli/Yazır K., KORK.YA, 30/16, s. 400).

dévrimizde o zamanda iş *yóudun*, *irezilli idin* (Antalya/Alanya/Alara K., ANT.YA, 17/5, s. 248).

düün *oılmazdın* gadınnar bi yérde *oludun* (Antalya/Demre/Çağman K., ANT.YA, 31/3, s. 292).

başğa bi şeycimiz *yokdun* (Antalya/Döşemealtı/Ilıca K., ANT.YA, 39/18, s. 317).

görevliydin u (Antalya/Kaş/Gelemiş K., ANT.YA, 100/17, s. 513).

yáyán yolu *varıdın* (Antalya/Kemer/Göynük Kas., ANT.YA, 110/6, s. 548).

maıçılık da *vardın* (Antalya/Kepez/Merkez, ANT.YA, 116/2, s. 567).

bıısan da *yokdun* (Antalya/Kumluca/Yazır K., ANT.YA, 148/21, s. 672).

ekin ğaldırıkā ē *yapılmazdın* (Antalya/Manavgat/Belenobası K., ANT.YA, 151/75, s. 683).

ğaynānam *varıdın* ğayımbabam *varıdın* burıyā geldim (Kahramanmaraş/Merkez/Döngel K., KMİA, 18/11, s. 240).

āskī *bāşğeydin* şindi başğā tábē (Sakarya/Adapazarı/Meşeli K., SİA, 17/16, C. 2, s. 57).

konu *neyidın?* (Sakarya/Ferizli/Akçukur K., SİA, 40/239, C. 2, s. 166).

benim emsāli adamlar ne *vardın* (Bolu/Mudurnu/Hacıhalimler K., MA, 4/13, s. 68).

zabah sekizde doıuzda dūn *biteridin* (Yozgat/Çandır/Merkez, YÇA, 4/20, s. 102).

geliniñ başına sepeT *gollardın* (Yozgat/Sorgun/Tulum K., YSİA, 4/8, s. 124).

tanımam ma yakın *ğonşumuzdun* hısım *akrabamızdın* (İzmir/Bergama/Muratlı K., BMİ, 26/16, s. 178).

tütüncülük *var ıdın* ondán sōna faqırlık *var ıdın* (İzmir/Bergama/Narlıca K., I-47/1, ÇA, s. 334).

üç gún *çalıydın* çalgıcı. bōrek *yapallardın yazallardın* (İzmir/Kınık/ Arpaseki K., I-51/14, ÇA, s. 343).

kuba *vardın* toprağdan (İzmir/Dikili/Deliktaş K., I-59/9, ÇA, s. 353).

aha bizim ādedimiz eskiden *bōyleydin* (İzmir/Tire/Çayırılı K., I-67/18, ÇA, s. 366).

ğayınbabamın bi boyúğ ğardaşı *varıdın* (Kırıkkale/Karakeçili, KA, LIII/33, s. 158).

bēş dene çocuk, *var ıdın* bunnar bēş *deneydın* (Muğla/Fethiye/Karaçulha K., FA, IB1/375, s. 42).

ben güççüK hatem *gibiydın* işde (Muğla/Merkez/Akçaova K., MUĞ.A, I/1-24, s. 188).

kıını gēcesi bōle *olurdun* ğadın ölüm (Muğla/Milas/Kapıkırı K., MUĞ.A, I/42-11, s. 262).

babam vardın çō *delıdın* çō *serhoştun* (Muğla/Yatağan/Bahçeyaka K., MUĞ.A, I/66-2, s. 294).

eveli *vardın* ölüm da (Muğla/Marmaris/Çetibeli K., MUĞ.A, I/79-61, s. 314).

yēmēme *severlēdin* yimesine *isderlēdin* (Muğla/Bodrum/Bahçeyakası K., MUĞ.A, I/84-1, s. 322).

unuñ dokuması *vādın* (Muğla/Köyceğiz/Argıtça K., MUĞ.A, II/3-55, s. 380).

eskiden nufus *azdın* burda (Muğla/Kavaklıdere/Çayboyu Kas., KAV.YA, 9/22, s. 69).

cuma gecesi çitirmik *yapılıdın*, olan evinde (Muğla/Ula/Sarayyanı K., UYA, 1/19, s. 66).

o hoca gelı, *okūdun* onu (Isparta/Atabey/Merkez, AA, 3/29, s. 214).

ombeş yirmi seneye gelincē ğadā nis *derleridın* (Isparta/Eğirdir/Merkez, EĞİR.A, 10/16, s. 248).

kötüye yok *muydun* ğazılmış mazarıñ (Isparta/Uluborlu/İnhisar K., UA, 29/6, s. 175).

on beş yorğanım yoğusa gine *azdun* (Kastamonu/Merkez/Tekke K., KMİKA, 31/21, s. 316).

ebem toğduru, toğduruñāzını *gııardın* benim ebem (Mersin/Mut/Mutören Mevkii, SMSBYA, 1/69, s. 196).

tağa *geliyöllardın*, gelmezöldula (Karabük/Eflani/Kocacık K., KARB.YA, 31/65, s. 264).

onu *dēveridin* ebem (Uşak/Merkez/İkisaray K., UİA, I-9/72, s. 219).

okul var. aha beleñarı var. *kapandıydın* (Uşak/Sivaslı/Hanoğlu K., UİA, I-59/1, s. 301).

kına diye *olurdun*, millet *toplanırdın* kına (Uşak/Karahallı/Buğdaylı K., UİA, III-93/5, s. 364).

oyunnā oynanırdı erkeklē *bakādın* (Uşak/Ulubey/Avgan K., UİA, I-70/16, s. 325).

böle bi kelimeler esgiden *varıdın* (Uşak/Banaz/Kızılcaşöğüt K., UİA, I-35/29, s. 261).

bi erkek *çıkartmazlardın* hiç (Zonguldak/Çaycuma/Akçahatıpler K., ZBKİA, 13/42, s. 144).

büyük bi isgele *vardın* (Bartın/Kurucaşile/Kapısuyu K., ZBKİA, 19/65, s. 156).

dāvulsuzıdın ámmá *zevkliydin* (Karabük/Safranbolu/Ovacuma K., ZBKİA, 27/5, s. 172).

yalık bālyoğ *dillerdin* (Aksaray/Merkez/Boyalı K., AYA, 21/4, s. 418).

havāda elerdik şöyle savurarağdan tozu *uçardın* (Aksaray/Eskil/Güneşli K., AYA, 53/33, s. 550).

ğünlüköekmek *yapallardın* (Aksaray/Ortaköy/Harmandalı Kas., AYA, 67/20, s. 638).

esgiden Giledis *diller idin* (Nevşehir/Derinkuyu/Çakıllı K., NYA, 13/1, s. 137).

gız *geldidin* (Nevşehir/Ürgüp/Ulaşlı K., NYA, 27/8, s. 153).

ğına *yakallardın* millet daılırdı u zaman (Giresun/Keşap/Bayrambey K., ÇA, II-104/31, s. 433).

o gelinnik perdesi o zaman *ğalkardın* (Gaziantep/Yavuzeli/Sarılar K., ÇA, III-117/56, s. 461).

on beş sürü koyun *vardın* hep (Sivas/Gemerek/Çepni Kas., IV-147/49, ÇA, s. 513).

-sA(n)

çocuklāmız sücek safāsına. gūsaqlarını mārīmāt. *baḳālāsan* baḳceklē. *baḳmazlāsan* dı baḳmēceklē (Aydın/Bozdoğan/Güvenir K., AY.İA, I-A1/4/451, s. 659).

bu muhdālīḳ yaptı on sene, bey. dānişdircādın adına. bayā irē mirē atıldın. hār şē oldūdun. nē *oldūsan* deñişmedi, ğaldı (Aydın/Çine/Tatarmemişler K., AY.İA, I-A/43-19, s. 564).

hindi ölunu evereceḡ *ossan* ḳōye gitmek diyi ğadınnar (Aydın/Söke/Sofular K., I-76/55, ÇA, s. 389).

yemek kēşgek, turşu, çōba, pilav hepsiölü. fasille veyā nohut. tūşū *olmazsan* ḳoşaf yapılı. haşlama yazıḳı. patlıcan biber turşusu (Aydın/Bozdoğan/Kılavuzlar K., AY.İA, I-A1/3-153, s. 640).

nāzilliden *olcāsan* yeñibazā güm başlā, salı gün *āşam* başlā yeñibazā gün ḳınasıölü. nāzilli bazarı gün ğālın *almasıölü* (Aydın/Bozdoğan/Kılavuzlar K., AY.İA, I-A1/2-21, s. 634).

yaā bilimezsiḡ *ōlārı*. baracıḡ kenarınnan gidiliyo. uzaḳ. örencikdi tanıdḡ *vāsañ* uzāḳ (Aydın/Bozdoğan/Kılavuzlar K., AY.İA, I-A1/1-3, s. 632).

ġālını *alılā* gidālā. értesi gün duvaḲ *étceklāsān* duvā buyruḡ (Aydın/Bozdoğan/Kılavuzlar K., AY.İA, I-A1/2-15, s. 634).

o bilı. davları. işi *yoḳsan* gider *o*. henneñ bileñ gidē (Aydın/Bozdoğan/Kılavuzlar K., AY.İA, I-A1/1-5, s. 632).

sürü hālindı *olan* hiç *yoḳsan* ḳırḲ *älli* *deni* *olması* *ilāzım* (Aydın/Bozdoğan/Kılavuzlar K., AY.İA, I-A1-3/72, s. 638).

unnā beni *baḳmazsan* ben de unnara herşey dēcen (Denizli/Acıpayam/Dariveren Kas., AÇİA, 1/27, s. 148).

söz dutmamış *adam*. *ōleyn* ben demiş camı ḳatbını alır da giderin (Denizli/Acıpayam/Dariveren Kas., AÇİA, 1/159, s. 152).

ne ğadā ğudureti varsa, ikiyse_iki, *üçsen_üç*, beş_olmazdı (Denizli/Acıpayam/Yazır Kas., AÇİA, 12/377, s. 186).

onlā da ğulmānda, tefennide *neyseñ* bi ğüreş vār (Denizli/Acıpayam/Dodurgalar Kas., DGGBB, A12/12, s. 190).

bizim sümü'lü âmâT_ali ğēdi gine. bizi rezil_ettek. şū bū falān *dediyseñ* de mil'let (Denizli/Acıpayam/Dodurgalar Kas., DGGBB, A12/33, s. 191).

acıpayam dodurğalı. kendisini çıksıñ bakām, ğēsiñ *dedilēseñ* de āmaT_alı pēlivānı görüncē

herkes şaşırıyō (Denizli/Acıpayam/Dodurgalar Kas., DGGBB, A12/54, s. 191).

devesi olmyan deve *neyseñ*. kōlüyē dağıtyō (Denizli/Acıpayam/Dodurgalar Kas., DGGBB, A12/77, s. 192).

kim *gelirseñ* hōlü, eveli düyünnē de çalıPbatan olūsa, o çalā (Denizli/Acıpayam/Güney K., DGGBB, A26/25, s. 230).

verillēse yeycēñ, *verillēseñ* keycēñ, yatā *ediverilēseñ* yaTcēñ (Denizli/Beyağaç/Yeniçeşme K., DGGBB, B13/41, s. 286).

onu peşkirini, mendilini *neyşeñ* onuñ_üstünü yazarız (Denizli/Tavas/Büyükkonak K., DGGBB, T09/64, s. 413).

bu böğlā_olduña şükür_āT diyorla. tāmālli sancı *osañ*, sancı öldürü sāni diyorla (Denizli/Güney/Cindere K., DGİA, C,4/69, s. 207).

ama bizim öğlāyā ğada hiç_olmazsañ bi boşluğumuz oluyu (Denizli/Güney/Kerimler K., DGİA, Km4/66, s. 437).

eşekçi ğarınıñ şeyi varıdı orda. bu ğün *yatarsañ* ertesı ğün āşāma ğederdi. (Afyonkarahisar/Bolvadin/Yenikarabağ K., BTKKA, 12/41, s. 122).

yaşmak *varsañ*, bi yaşmak bāļarsıñ çēnteñde (Antalya/Serik/Abdurrahmanlar Kas., SER.A, 1/97, s. 109).

bir adamın misavır varmış, *varsan* ki deliğanlınıñ biri sobanıñ arğasında dineliyor (Yozgat/Çayıralan/Derekemal K., ÇA.YA, 21/5, s. 205).

rèngi niyá belá olmiş. *yoḥsan* bunnar benikilar degül mi? (Bingöl/Merkez XXI/34, s. 215).

gızın eline parayı sıkısdurursun, gönünden ne *coşṫysan* beş lira on lira (Giresun/Erköy/Yağlıdere, GİYA, 55/126, s. 439).

ondan sora *nasısan* sazınan ev yaptık (İzmir/Tire/Çayırılı K., I-68/52, ÇA, s. 371).

sımsığı balar üstünü *istersen* bi sene yāmur yāsın (İzmir/Tire/Çayırılı K., I-68/56, ÇA, s. 371).

o, gelinini eyer ne *yapacaḳsan* onnar gider verir teslim ider (Manisa/Turgutlu/Çepnibektaş K., I-72/74, ÇA, s. 379).

Okuyolā gini yavrum sağ olsunlā Alla ömür *verisen* (Manisa/Merkez/ Pelitalan K., X-1/109, MMKKAÖ, s. 366).

Ertesi günü tekrar gelirle davullan ; *davullansan* davullan (Manisa/Merkez/Kışla K., XIII-2/21, MMKKAÖ, s. 398).

Üzin *açılmazsan* olmaz (Diyarbakır/Merkez/ DİA, 6/43, s. 77).

gelinden olan *doḳarsan* oy

gızıña veririm toḫlu oy (Kayseri/Akkışla/Gömürgen Kas., KİGK, III/23, s. 66).

ne nēftini bilmiyoz. *mēgersen* üsteḡmenmiş uḳyıldız iki yıldız (Sakarya/Geyve/Doğantepe K., SİA, 28/54, C. 2, s. 106).

dört kişi geldiler. İki motorsiklētten. *Meyersen* biri Malazgirt müfdüsüymiş (Bitlis/Ahlat, VGK, 24/74, s. 229).

vucudumuzdan hangi bir veya tırnaḫ veya saç namahreme *düşsen* görsense oni yanmaḡa aTmiyecahsen (Van/Merkez, VGHA, 5/123, s. 37).

kaldırdı anı bıba 'tērbıyesi yoḳ. bıbası annácındı gızlā *yatāsan*, şeyḳedēse bet beriket olu mu (Manisa/Sarıgöl/Alemşahlı K., 16/83, SAR.YA s. 447).

bizimḳo 'burdò yoḳ *gidēlēsen* dā dışā giden burdan (Manisa/Sarıgöl/Alemşahlı K., 16/7, SAR.YA s. 445).

'hülyāyā ge demeli, *gelisen* 'zēynebe (Manisa/Sarıgöl/Sığırtmaçlı K., 18/69, SAR.YA s. 455).

yāmır dovāsınā *gidilisen* hanı daha çok vurulu ğazannara (Manisa/Sarıgöl/Emcelli K., 23/41, SAR.YA s. 471).

'yapıyon çok şükür, 'evelki ğadā *olmēyōsan* da bīrē bīrē yarım yarım aha ölü ölü doğūyoz (Manisa/Sarıgöl/Merkez, 24/18, SAR.YA s. 473).

nē sōceñ yavrım sō. a'lımızā *gelēsen* (Manisa/Sarıgöl/Yeşiltepe K., 27/9, SAR.YA s. 481).

allah nē *vediyisen* yir iĉēdik (Manisa/Sarıgöl/Yeşiltepe K., 27/20, SAR.YA s. 481).

böyün *nēdeyisen* oñ ğün oluyō (Manisa/Sarıgöl/Yukarıköy K., 30/89, SAR.YA s. 496).

siz bu ine'lere nēye daĴıyoñuz dedim. benim ğiTdi'im yēdi yollada ine'lē 'geziP-yörü. dēzi dēyō baĴlara *bozāsan*, dēzem ōdu bozmōyōlā dēyon (Manisa/Sarıgöl/Yukarıköy, 29/35, SAR.YA s. 491).

aha davıl *bulunusān* bulunurdu (Manisa/Sarıgöl/Bahadırlar K., 32/19, SAR.YA s. 502).

bi Ŵşēy ğomamişlā oru yakın dē mi nē *varısan* 'sarılar almış hēp Ŵste (Manisa/Sarıgöl/Bahadırlar K., 32/129, SAR.YA s. 506).

aĴlarsan anam aĴlar ēller yalan aĴlar (Manisa/Sarıgöl/Bereketli K., 63/40, SAR.YA s. 655).

halbūsan 'ğocu darı dēyil (Manisa/Sarıgöl/KızılıĴıkur K., 56/63, SAR.YA s. 624).

ēvdiyisen hiş ğımıldamamış iĉinden eleiñ elek burdu duruyō (Manisa/Sarıgöl/Güneydamlar K., 34/23, SAR.YA s. 515).

len hiĉ *ōmassan* adamcāza bi saz balım alıvēn len (Kütahya/Tavşanlı/Köprücek K., TAV.YA, 14/69, s. 153).

iştā ōnden kāsēmiyō. Tapulı *olsan*, muraĉāt edārsēn, kāsērsēn (Rize/Pazar/UĴrak K., THA, 6/914, s. 250).

ula ben saĴa kapiyi ĉ'eĴ *dedumsan* kopar demedum ya (Rize/Merkez/Sütlüce K., RĀA, 10/41, s. 219).

elma, *yoĴsan* Ŵo, bu, yerdim (Ankara/Evren/Ĵatalpınar K., AEĀA, 6/34, s. 271).

o zaman ölağ derisi, ğuzu derisi, ne *bulduysañ* unu temizler yür, kılını kırkır, darar bi şeyler éder (Muğla/Fethiye/Karaçulha K., FA, IB1/462, s. 44).

çavuşmuş, çavuşmuş. *neysen* ben ordan potinneri keyāñ ğāri (Antalya/Elmalı/Kışla K., EYA, 16/52, s. 154).

Sonuç

Anadolu Ağızlarında kullanımına sıklıkla rastlanan $-DI(n)$ ve $-sA(n)$ yapılarındaki $-n$ 'ler türeme bir ünsüz değildir. Görülen geçmiş zaman ve dilek - şart kipi 3. teklik şahıs çekimlerinde ortaya çıkan, ayrıca Anadolu Ağızlarında 3. teklik şahıs iyelik eklerinden sonra $-$ üzerine herhangi bir ek almadan - da görülebilen $-n$ ünsüzü Altay dil birliği dönemindeki 3. şahıs zamiri tartışmalarını akla getirmektedir. Bu yapılardan $-DI(n)$ 'in oluşumunda fiilden isim yapım eki $-D^{45}$ üzerine, iyelik menşeli şahıs eki geldiği ve en sonda n 'nin, $-sA(n)$ ' da ise $-sA$ eki üzerine ek almadan doğrudan $-n$ 'nin geldiği görülmektedir. Bu yapılardan hareket edilince Altay dil birliği dönemine ait tartışmalarda Han Woo Choi'nin $*in$ Ana Altayca 3. kişi zamiri $*i$ ile iyelik zamiri $*n$ 'den, iki morfemden oluşmaktadır görüşü ön plana çıkmaktadır.

Özellikle $-DI(n)$ yapısının çok yaygın olarak kullanımı, dil hafızasında çok eskiden beri yaygın bir kullanımın olduğunu ve bugün de bu kullanımın güçlü bir şekilde devam ettiğini gösterir. Dikkat çekici bir diğer özellik ise Anadolu Ağızlarının sınıflandırılmasında Batı Grubunda yer alan ağızlarda çok yaygın olarak kullanılan $-DI(n)$ 'in, Doğu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında ise kullanımının hiç olmamasıdır. Bu tespitle de görülen geçmiş zaman ve hikâye birleşik zaman 3. teklik şahıslar sonunda görülen $-n$ sesinin, Anadolu Ağızlarının sınıflandırılmasında kullanılabilecek bir ölçüt olduğu ortaya konulmuş olur.

Karahanlı döneminin sonlarından itibaren iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmeye başlayan şart kipi 3. teklik şahıs sonunda görülen $-n$ sesinin Anadolu Ağızlarında daha az karşımıza çıkmasında daha geç iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekime girmesinin etkisi olmalıdır.

Ayrıca $-DI(n)$ yapısına kıyasla bölge bazında bir sınır çizmek de mümkün değildir. $-DI(n)$ yapısının yoğun olarak kullanıldığı Batı ve İç Ege'de $-sA(n)$ kullanımı da yaygındır. Bunun yanında Doğu ve Kuzeydoğu ağız gruplarında da karşımıza çıkabilmektedir.

⁴⁵ "Görülen geçmiş zaman ekinin fiilden isim yapan $-(U)t$ ekiyle iyelik eklerinin birleşmesinden ortaya çıktığı birçok Türkolog tarafından kabul edilmektedir." bk. Ahmet B. Ercilasun, "L, N, R'den Sonra Niçin T?", Makaleler (Yay. hzl. Ekrem Arıkoğlu), Akçağ Yay., Ankara 2007, s. 130.

Kısaltmalar

- AA : Yalkın, A., O. (2013). *Atabey Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AAA : Avcu, Y. (1988). *Amasya Aydınca Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AÇIA : Derin, İ. (1995). *Acıpayam ve Çameli İlçeleri Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AD.A : Öztürk, İ. (2001). *Adilcevaz Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ADDA : Sinan, A., T. (1992). *Akçadağ, Doğanşehir ve Darende Ağzları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AD.M : Günay, E., G. (2008). *Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat Yöresi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AD.YA : Nakiboğlu, S., H. (2001). *Adıyaman ve Yöresi Ağzları*. Niğde: Niğde Üniversitesi Yay.:7.
- AEİA : Balyemez, S. (2004). *Ankara Evren İlçesi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AF.MA : Boz, E. (2002). *Afyon Merkez Ağzı*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yay.
- AİA : Akça, H. (2009). *Ankara İli Ağzları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AİYİ : Turan, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uştum Köyü Ağzı*. Ankara: TDK Yay.,:862.
- AKYA : Yıldırım, Ü. (2007). *Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağzları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALA.YA : Eratalay, S. (2007). *Alaşehir ve Yöresi Ağzları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AMA : Silahşör, E. (2011). *Amasya Merkez Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ANT.YA : Erdem, M., D.; Bölük, R. (2012). *Antalya ve Yöresi Ağzları*, Ankara: Gazi Kitabevi Yay.
- AR.YA : Özkan, İ., E. (1994). *Ardanuç ve Yöresi Ağzları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARI.YA : Şaştım, Z. (2003). *Arıcak (Elazığ) ve Yöresi Ağzları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ASAR.A : Erdem, M., D. (2001). *Asarcık Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYA : Doğan, M. (2012). *Aksaray ve Yöresi Ağzları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYB.A : Aydın, M. (1992). *Aybastı Ağzı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AY.İA : Yapıcı, A., İ. (2013). *Aydın ve Yöresi Ağzları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi: Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AY.MA : Karasakaloğlu, N. (2005). *Aydın Merkez Ağzı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAL.İA : Mutlu, H., K. (2008). *Balıkesir İli Ağzları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAN.İA : Dülger, E. (2007). *Banaz İlçesi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BBA : Bülbül, G. (2007). *Balıkesir Bigadiç Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BÇÇA : Solmaz, E. (2007). *Bolvadin, Çay ve Çobanlar Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BDYA : Dinar, T. (2006). *Başmakçı ve Dazkırı Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİA : Kaya, F. (2004). *Balâ İlçesi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- BİL.İA : Özden, M. (2009). *Bilecik İli Ağız İncelemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİL.Sİ : Özden, M. (2000). *Bilecik İli Söğüt İlçesi ve Köyleri Ağız Araştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- BİSİA : Kılınç, G. (2009). *Bolu İli Seben İlçesi Ağız*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BKA : Zeybek, F., S. (2008). *Bayat Köyleri Ağız*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BMA : Şahin, E., (1999). *Bayat Merkez Ağız*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BMI : Bozalan, H. (2008). *Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BMIKA : Küçüker, P. (1988). *Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağız*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BTKKA : Göker, O. (1996). *Bolvadin'deki Türkmen-Karabağ Köylerinin Ağız*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BYA : Doğan, İ. (2010). *Bünyan ve Yöresi Ağzları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇA : Umacı, Z., Ş. (2011). *Çepni Ağız*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇA-AOİA- : Yıldırım, F. (1999). *Çukurova Ağzları –Adana ve Osmaniye İlleri-*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇA.YA : Korkmazıyığıt, A. (2004). *Çayıralan ve Yöresi Ağzları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇAY.YA : Akçataş, A. (1996). *Çay Yörük Ağız*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ÇYA : Karaman, S. (1997). *Çiçekdağı ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇİF.YA : Yorulmaz, M. (2011). *Çifteler Yöresi Ağzılarının İncelenmesi ve Türkçenin Zenginleşmesine Katkıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÇİYA : Abaz, A. (2004). *Çorum-İskilip ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DA : Yazıcı, S. (2006). *Dört Yol Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DBİA : Kanaç, I. (2010). *Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEYA : Uysal, B. (2007). *Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DGİA : Manav, A. (2006). *Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DGGBB : Tok, T. (2002). *Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağzıları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DİA : Erten, M. (2011). *Diyarbakır Ağzı*, Ankara: TDK Yay.
- DİÇ : Özçelik, S.; Boz, E. (2001). *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı*, Ankara: TDK Yay.
- DİYA : Çoban, S. (2005). *Düzce İli ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DVA : Yağcı, İ. (1986). *Devrez Vadisi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EA : Örnekkol, F. (2006). *Emirdağ Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EĞİR.A : Elbir, D. (2011). *Eğirdir ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- EİA : İşcanoğlu, İ., B. (2007). *Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EİHİ : Kalay, E. (1990). *Edirne İli Havsa İlçesi ve Köyleri Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EİMİYA : İleri, C. (2008). *Eskişehir İli Mihaliççik ve Yöresi Ağzları*. Ankara: TDK Yay.
- EL.İA : Buran, A.; Oğraş, Ş. (2003). *Elazığ İli Ağzları*, Elazığ: Elazığ Valiliği Yay.
- EMA : Üstün, M. C. (2008). *Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Söz Varlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ER.İA : Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum İli Ağzları*, C. 1, 2, 3., Ankara: TDK Yay.: 588.
- ERZ.YA : Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağzları*, Ankara: TDK Yay.: 565.
- ES.YA : Pilancı, H. (1991). *Eskişehir ve Yöresi Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EYA : Çoban, E. K. (2012). *Elmalı ve Yöresi Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- FA : Ersoy, N. A. (2001). *Fethiye Ağzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GIYA : Demir, N.; Aydoğdu, Ö. (2009). *Giresun İli ve Yöresi Ağzları*, Giresun: Giresun Valiliği Yay.: 15.
- GMKA : Yeşilkaya, M. (2007). *Gerger Merkez ve Köyleri Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HAI : Haşimi, A. (2001). *Hassa Ağzı İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HAC.A : Alan, M. (2012). *Hacılar Ağzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- IESA : Yaylağan, N. (2010). *Isparta'nın Eğirdir, Senirkent ve Atabey İlçelerinin Ağız Özelliklerinin Tesbiti ve Türkçe Eğitimi Bakımından Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- IMA : Yıldız, O. (2002). *Isparta Merkez Ağzı*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yay.
- İİA : Yılmaz, M. (2006). *İscehisar ve İhsaniye Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KA : Yavuz, S. (1992). *Karakeçili Ağzı (Kırıkkale)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAD.A : Dobur, B. (2002). *Kadirli Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAĞ.YA : Sebni, M. (2010). *Kağızman Yerli Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAM.YA : Tekin, F. (2003). *Kaman ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARB.YA : Erdem, M. D.; Dağdelen, G. (2012). *Karabük ve Yöresi Ağzıları*. Karabük: Karabük Valiliği Yay.
- KAR.İA : Uysal, İ., N. (2009). *Karaman İli Ağzıları ve Anadolu Ağzıları Arasındaki Yeri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAYA : Yavaş, Ö. (2009). *Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KIA : Kavaklıçesme, H. (2010). *Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAR.YA : Koraş, H. (1992). *Karaman ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAY.MİA : Bayraklı, F., S. (2000). *Kayseri Merkez İlçe Ağzı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAV.YA : Gedizli, M. (1999). *Kavaklıdere ve Yöresi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KBM : Hünerli, B. (2006). *Kırklareli Babaeski Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KEP.İYA : Demiray, E. (2003). *Kepsut İlçesi ve Yöresi Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KEY : Öztürk, D. (2008). *Kütahya Emet Yöresi Ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KİA : Ercilasun, A. B. (2002). *Kars İli Ağzları*. Ankara: TDK Yay.: 797.
- KİGK : Altındış, D. (2004). *Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kİİ : Guvci, K. (2004). *Kayseri-İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KİS : Türedi, K. (2002). *Karaman İli Sarıveliler ve Başyayla İlçeleri Ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KMİA : Kirik, E. (2011). *Kahramanmaraş Merkez İlçe Ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KMİKA : Acar, E. (2008). *Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KMKA : Gül, R. (1993). *Kilis Merkez ve Köyleri Ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KSA : Dinçay, M. A. (2009). *Kütahya Simav Ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KYA : Günşen, A. (2000). *Kırşehir ve Yöresi Ağzları*. Ankara: TDK Yay.: 745.
- KORK.YA : Atmaca, E. (2005). *Korkuteli ve Yöresi Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÜT. AL : Aydın, N. (2008). *Kütahya Altıntaş Yöresi Ağızı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÜ.YA : Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağzları*, Ankara: TDK Yay.:536.

- MA : Demirel, S. (2009). *Mudurnu Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MİA : Gülseren, C. (2000). *Malatya İli Ağzıları*. Ankara: TDK Yay.: 737.
- MUĞ.A : Akar, A. (2013). *Muğla ve Yöresi Ağzıları*. Ankara: TDK Yay.
- MMA : Özmen, Ş. (2007). *Muş Merkez Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MMKAÖ : Akyol, S. (2006). *Manisa Merkez Kuzeybatı Köylerinin Ağız Özellikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NİEK : Karatekin, S. (2003). *Niğde İli – Elmalı Kasabası ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NİKA : Yıldırım, A. (2004). *Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NIÜ : Yeşilöz, Z. (1993). *Nevşehir İli Ürgüp ve Avanos Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NYA : Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve Yöresi Ağzıları*. Ankara: TDK Yay.:582.
- NUR.YA: Aksu, A. (2013). *Nurhak ve Yöresi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ORD.İ : Demir, N. (2001). *Ordu İli ve Yöresi Ağzıları*. Ankara: TDK Yay.: 788.
- RIA : Günay, T. (2003). *Rize İli Ağzıları*. Ankara: TDK Yay.
- RYA : Ünal, E. (2010). *Reşadiye ve Yöresi Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SA : Zeybek, H. (2007). *Sinanpaşa Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SAİ.A : Cengiz, M. (1998). *Saimbeyli (Adana) Ağzıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SAR.A : Bağcı, H. (1997). *Sarıcakaya Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- SAR.YA : Demir, İ. (2012). *Sarıgöl ve Yöresi Ağızları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SER.A : Bölük, R. (2011). *Serik Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SİA : Öçalan, M. (2004). *Sakarya İli Ağızları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sİ.İA : Paçacıoğlu, B. (1987). *Sivas İlbeyli Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SİV.A : Akçay, H. (1997). *Sivashlı Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SİV.İY : Demir, N., Şen, Ü. (2006). *Sivas İli ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Gazi Kitabevi Yay.
- SİYİA : İçer, E. (2010). *Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SİKAD : Oyar, A. (1998). *Salihli İlçesi ve Köyleri Ağızlarından Derlemeler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SKA : Tekdal, İ. (2001). *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SMA : Özçelik, S., Boz, E. (2009). *Siverek Merkez Ağzı*. Ankara: Gazi Kitabevi Yay.
- SMİK : Doğan, Ş. (2001). *Sivas Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SMSBYA : Öztürk, E. (2009). *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı*. Ankara: TDK Yay.
- SU.A : Şenyiğit, Y. (2006). *Sultandağı Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SUL.A : Pekacar, T. (2003). *Suluova Ağızları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SYA : Özkan, İ. (2001). *Sandıklı ve Yöresi Ağız Özellikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ŞAR.YA : Taş, P. (2006). *Şarkışla ve Yöresi Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAV.YA : Polat, F. (2000). *Şavşat ve Yöresi Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞUH.A : Eleren, Y. (1997). *Şuhut Ağzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞYA : Erdoğan, F. (2007). *Şuhut ve Yöresi Ağız Özellikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TA : Çolakoğlu, B. K. (2003). *Trabzon Ağzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TAV.YA : Tayşi, M. (2007). *Tavşanlı ve Yöresi Ağız İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- THA : Kuyumcu, O. (2006). *Türkçenin Hemşin Ağzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- TMİKA : Tosun, İ. (2003). *Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TR.YA : Öründü, F. (2001). *Trabzon ve Yöresi Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TYA : Demir, N. (2006). *Trabzon ve Yöresi Ağzları C. I, II, III*. Ankara: Gazi Kitabevi Yay.
- UA : Gülbahar, B. (2010). *Uluborlu Ağzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UİA : Gülsevin, G. (2002). *Uşak İli Ağzları*. Ankara: TDK Yay.: 814.
- UYA : Kırılı, A. (1994). *Ula ve Yöresi Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- VGHA : Gökçür, E. (2012). *Van Gölü Havzası Ağzları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- VGK : Gönen, M. E. (2003). *Van Gölü Kuzey Havzası Ağzları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YÇA : İlaslan, Ü. (2006). *Yozgat Çandır Ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YİKYTA : Demirezen, Ü. (1995). *Yozgat İli Kadışehri ve Yöresi Türkmen Ağzları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YSİA : Ümüt, A. (2006). *Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ZBKİA : Eren, E. (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağzları*. Ankara: TDK Yay.: 686.

Kaynaklar

Akar, A. (2013). *Muğla ve yöresi ağzları*. Ankara: TDK Yay.

Akça, H. (2009). *Ankara ili ağzları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alyılmaz, C. (1999). Zamir N'si eski bir iyelik ekinin kalıntısı olabilir mi?. *Türk Gramerinin Sorunları II*, Ankara: TDK Yay., s. 403-415.

Atay, A. (2002). Eski Türkçe ma/ me edatının Anadolu ağzlarındaki kalıntısı. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 826-828.

Ay, Ö. (2009). Türkiye Türkçesi ağzlarında fiil çekiminde görülen eskicil (arkeik) unsurlar üzerine. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, Ankara: TDK Yay., s. 75-99.

Bülbül, G. (2007). *Balıkesir Bigadiç ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Choi, H. W. (1991). Ana Altayca iyelik zamiri *n. *Türk Dilleri Araştırmaları 1991*, s. 191-196.

Demir, İ. (2012). *Sarıgöl ve yöresi ağzları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, N. (2003). Türkçede gereklilik kipleri ve işlevdeşleri. *TDAY-Belleten*, s. 11-22.

Derin, İ. (1995). *Acıpayam ve Çameli ilçeleri ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Develi, H. (1995). -sA eki nedir? kip mi, zarf-fiil eki mi? *İlmî Araştırmalar I (Dil, Edebiyat ve Tarih İncelemeleri)*, s. 91-94.
- Doğan, M. (2012). *Aksaray ve yöresi ağızları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ercilasun, A. B. (2007). L, N, R'den sonra niçin T? *Makaleler* (Yay. hzl. Ekrem Arıkoğlu). Ankara: Akçağ Yay.
- Ercilasun, A. B., Karahan, L., Akalın, Ş., H., vd. (2006). *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri grameri I -fiil- basit çekim*. Ankara: TDK Yay.
- Gabain, A.V. (2007). *Eski Türkçenin grameri*. (çev Mehmet Akalın). Ankara: TDK Yay.
- Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum ili ağızları*. C 1., Ankara: TDK Yay.
- Gökdağ, B. A. (2012) Urmiye ağızlarında bile zamirinin kullanımı. *Türk Moğol Araştırmaları (Tuncer Gülensoy Armağanı)*, TKAE Yay., 169-176.
- Gülsevin, G. (1990). Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. kişi iyelik ekinin özel kullanılışı. *Türk Dili*, C: 1990/II, S 466, s. 187-190.
- Gülsevin, G. (1990). Türkçede -sA Şart Gerundiumu Üzerine. *Türk Dili*, S 467, 276-279.
- Gülsevin, G. (2002). *Uşak ili ağızları*. Ankara: TDK Yay.
- Gülsevin, G. (2009). Anadolu ağızlarında etnik (boysal) özellikler ve Çepni ağızları üzerine. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/3 Spring 2009*, 1067-1080.
- Karahan, L. (1995). -sa / -se eki hakkında. *Türk Dili*, S. 516, (Aralık 1994), 471-474.
- Karahan, L. (2003). Türkiye Türkçesi ağızlarında ş>s değişmesi ve çalı beldesi (Haymana) ağızı. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 13, 41-61.
- Karahan, L. (2011). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yay.
- Karahan, L. (2012). Türkçede bazı ek ve edatlarda “-n” morfemi ile ortaya çıkan varyantlaşma. *Türk Moğol Araştırmaları (Tuncer Gülensoy Armağanı)*, TKAE Yay., 219-236.
- Koç, A. (2010). Kelime sonunda ünsüz türemesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 28, 47-67.
- Korkmaz, Z. (1971). Anadolu ağızlarının etnik yapı ile ilişki sorunu. *TDAY-Belleten*, 21-32.

- Korkmaz, Z. (1994). *Güney-batı Anadolu ağzları*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve yöresi ağzları*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Z. (2005). -sa/-se dilek-şart kipi eklerinde bir yapı birliği var mıdır?. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C 1*, Ankara: TDK Yay., 160-167.
- Mutlu, H. K. (2008). *Balıkesir ili ağzları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, E. (2009). *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş yörukleri ağzı*. Ankara: TDK Yay.
- Pekacar, Ç. ve Uçar, F. M. (2012). Nevşehir ve diğer Anadolu ağzlarında fiillerin teklik 3. şahıs çekimlerinde /n/ sesi. *1. Uluslararası Nevşehir Tarih Ye Kültür Sempozyumu Bildirileri 16-19 Kasım 2011*, Ankara : Nevşehir Üniversitesi Yay., C 2, 225-235.
- Silahşör, E. (2011). *Amasya merkez ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, T. (2003). Üçüncü kişi iyelik eki üzerine. *Makaleler 1 Altayistik*, (hzl. Emine Yılmaz, Nurettin Demir), Ankara: Grafiker Yay., 131- 138.
- Üstüner, A. (2003). *Türkçede pekiştirme*. Elazığ.
- Yapıcı, A. İ. (2013). *Aydın ve yöresi ağzları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi: Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<http://www.tualimforum.com/cografya/115536-bos-turkiye-haritasi-turkiye-dilsiz-haritasi-bos-cizilmis-turkiye-haritasi.html> (Erişim Tarihi: 11.04.2014).